

Nollavräkning av entreprenadprojekt – Teoretisk grund och praktisk betydelse

Abstract

The purpose of this study is to investigate the method called zero recognition that is used in accounting for construction contracts when the outcome is uncertain. When this is the case it is hard to make the necessary estimates needed for the percentage of completion method to be used. Both the meaning of the method from an accounting perspective and the practical importance and purpose of the method is investigated. The method used for this study is the qualitative one and the deductive model is used to relate the theory with the empirical research. The theoretical background consists of accounting theory and theories about individuals, companies and markets. For the empirical foundation interviews with Scandinavian construction companies that engage in these sorts of construction contracts, auditors, analysts and an accounting expert have been done. The study concludes that the theoretical base for zero recognition is found within conservatism and reliability over relevance. This is even though the method is not independent, but used within the percentage of completion method which has another theoretical base in the principle of matching. The information about that projects are using zero recognition can however also be seen as relevant without being quantified, since it in practice is seen as a risk indicator among analysts, representing the users of the financial statements. Even though the method influences margins, the number of projects using the method are too few to make this a practical problem in the accounting. However, the method is subjective and the empirical study showed that this causes the understandability and comparability of the financial statements to decline. Zero recognition has support in IAS 11, but in Sweden the use of it has also developed through Swedish GAAP according to the needs of the Swedish construction companies. The method can be seen as a part of "reasonable conservatism" in financial statements.

Key words: zero recognition, construction contracts, construction companies, IAS 11, RR 10

Författare:	Emelie Lindblad Olsson, Anna Smångs Alm
Handledare:	Niclas Hellman
Opponent:	Per Eriksson, Anders Hammarbäck
Framläggning:	Fredagen den 8 juni 2007, sal KAW

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund till problemområdet	1
1.2	Syften och frågeställning.....	2
1.3	Avgränsningar av problemområdet.....	2
1.4	Uppsatsens disposition	3
2	Metod	4
2.1	Kvantitativa kontra kvalitativa metoder	4
2.2	Reliabilitet och validitet	4
2.3	Olika typer av undersökningar	5
2.4	Relationen mellan teori och empiri	5
2.5	Tillvägagångssätt.....	6
2.5.1	<i>Förstudien</i>	6
2.5.2	<i>Den teoretiska referensramen</i>	6
2.5.3	<i>Det empiriska urvalet</i>	7
2.5.4	<i>Sammanställning av det empiriska materialet</i>	8
2.5.5	<i>Reliabilitet och validitet</i>	8
3	Referensram.....	9
3.1	Redovisningsteori.....	9
3.1.1	<i>Vad är redovisningsteori</i>	9
3.1.2	<i>IASB:s ramverk</i>	10
3.1.3	<i>Syftet med redovisningen enligt IASB</i>	10
3.1.4	<i>Redovisningens kvalitativa egenskaper</i>	10
3.1.4.1	Begriplighet	11
3.1.4.2	Relevans.....	11
3.1.4.3	Tillförlitlighet	11
3.1.4.4	Jämförbarhet	12
3.1.4.5	Gränser för relevant och tillförlitlig information	12
3.1.5	<i>Definitioner</i>	13
3.1.5.1	Intäkter.....	13
3.1.5.2	Kostnader.....	14
3.1.6	<i>Redovisningsprinciper</i>	14
3.1.6.1	Realisationsprincipen.....	15
3.1.6.2	Försiktighetsprincipen	15
3.1.6.3	Matchningsprincipen	15
3.1.7	<i>Resultatavräkning</i>	16
3.1.7.1	Färdigställandemetoden	16
3.1.7.2	Successiv vinstavräkning.....	17
3.1.7.3	Resultatframtagning vid entreprenaduppdrag.....	18
3.2	Redovisningens betydelse i en marknadsekonomi.....	20
3.2.1	<i>Redovisningens syfte</i>	20
3.2.2	<i>Agentteori</i>	20
3.2.3	<i>Aktiemarknadsperspektivet</i>	22
3.2.3.1	Företagens sammanställning av informationen.....	22
3.2.3.2	Kvalitetssäkring av informationen.....	23
3.2.3.3	Företagens kommunikation av informationen	23
4	Empiri	24
4.1	Bakgrund till metoden.....	24
4.1.1	<i>En definition av nollavräkning</i>	24
4.1.1.1	Branschrekommendationen	24
4.1.1.2	Sifferexempel.....	25
4.1.2	<i>Historiken kring införandet och användandet av metoden</i>	26

4.1.2.1	Införandet av och initiativet till successiv vinstavräkning och nollavräkning	26
4.1.2.2	Användandet av metoden.....	27
4.2	Revisorer	29
4.2.1	Successiv vinstavräkning.....	29
4.2.2	Användandet av nollavräkning.....	29
4.2.3	Subjektiva bedömningar.....	30
4.2.4	Revisionen inom denna bransch.....	31
4.3	Företagen.....	31
4.3.1	Beskrivning av företagen i undersökningen.....	31
4.3.2	Företagens noter om successiv vinstavräkning och nollavräkning	32
4.3.3	Tillämpning av nollavräkning i företagen.....	33
4.3.3.1	Företag 1.....	33
4.3.3.2	Företag 2.....	34
4.3.3.3	Företag 3.....	35
4.3.3.4	Veidekke.....	35
4.3.4	Kvalitetssäkring av information i praktiken.....	36
4.4	Analytiker.....	36
4.4.1	Hur byggbolagen analyseras	36
4.4.2	Successiv vinstavräkning.....	36
4.4.3	Nollavräkning.....	37
4.4.4	Information.....	38
5	Analys.....	40
5.1	Vad är nollavräkning?	40
5.1.1	Nollavräkning som praktisk metod.....	40
5.1.2	Hur metoden förhåller sig till olika redovisningsprinciper	41
5.1.3	Hur metoden förhåller sig till redovisningens kvalitativa egenskaper	42
5.1.4	Bidrar nollavräkning till att redovisningens syfte uppnås?	43
5.2	Nollavräkningens praktiska betydelse.....	44
5.2.1	Nollavräkning ur ett aktieägarperspektiv	44
5.2.2	Informationskvalitet	45
5.2.3	Företagens kommunikation med marknaden	46
5.2.4	Nollavräkningens praktiska betydelse.....	47
6	Slutsatser och avslutande kommentarer	48
6.1	Slutsatser	48
6.2	Kritik av studien	49
6.3	Förslag på fortsatt forskning	49
	Källförteckning	50
	Bilaga 1 – Förkortningar och definitioner	53
	Bilaga 2 – Intervjufrågor	55

1 Inledning

Ett problem som finns inom redovisning är att företagens projekt ofta sträcker sig över mer än en redovisningsperiod samtidigt som den finansiella rapporteringen koncentrerar sig på periodresultat snarare än projektresultat.¹ Det har lett till att redovisningsmetoder såsom successiv vinstavräkning har vuxit fram, för att rapportering ska kunna ske trots att ett projekt inte ännu är avslutat. Inom byggbranschen består projekten oftast av uppdrag som sträcker sig över flera redovisningsperioder. Successiv vinstavräkning infördes som standard för redovisningen av dessa projekt i Sverige den 1 januari 2001.² Enligt kommentarerna till Årsredovisningslagen (ÅRL) tillämpas idag IAS 11, Entreprenader och liknande uppdrag, vid värdering av pågående arbeten i branscher där entreprenader förekommer. Den bestämmer användandet av successiv vinstavräkning så fort ett projekt faller under definitionen för ett entreprenaduppdrag. Som ett komplement till detta har även Sveriges Byggindustrier utfärdat en rekommendation med vägledning för hur successiv vinstavräkning med nollavräkning ska tillämpas.

1.1 Bakgrund till problemområdet

Fram till årsskiftet 2000/01 har praxis i byggbranschen varit att redovisa projekt med färdigställandemetoden. Det innebär att pågående arbeten balanserades och resultatet för projektet avräknades först när det var klart.³ Runt årsskiftet 1995/96 skapades en debatt gällande huruvida redovisningen även i fortsättningen skulle ske genom färdigställandemetoden, eller om IAS 11 med successiv vinstavräkning istället skulle följas. 1995 hölls ett seminarium då representanter från fondbörsen, byggföretagen, revisorerna och redovisningsrådet debatterade för- och nackdelar med ett införande. Det var en debatt rörande informationsvärde och relevans i den externa redovisningen, och hur pass jämförbar denna redovisning blir mellan företagen i och med ökad subjektivitet i upprättandet. Även osäkerheten i att börja resultatavräkna ett fem- till tioårsprojekt utan tidigare motsvarighet från första kronan lyftes fram, med Öresundsbron och Arlandabanan som exempel.⁴

IAS 11 översattes sedermera till den nya svenska redovisningsrekommendationen RR 10 och infördes som gällande standard för denna typ av projekt från och med 1 januari 2001. Under denna process uppkom den nya termen nollavräkning. Den innebär att resultatavräkningen i början av ett projekt visade lika stora intäkter som kostnader, så att ingen vinst räknades av. Denna metod omnämns bland annat i NCC:s och Skanskas årsredovisningar 2005 utan att mer detaljerad information lämnas om hur metoden tillämpas och hur omfattande användandet av den är. Det förklaras inte heller hur den potentiellt påverkar resultat, marginaler och annan lämnad finansiell information. Begreppet nollavräkning omnämns inte heller explicit i tillämplig redovisningsstandard och i kommentarer till ÅRL nämns begreppet bara i samband med att Sveriges Byggindustriers branschrekommendation tas upp som övrig vägledning.⁵

Ett av de viktigaste syftena med extern redovisning är att lämna användbar finansiell information till omvärlden.⁶ För att den ska vara användbar måste den också vara jämförbar mellan företag, varför en gemensam redovisningsstandard följs. Mot denna bakgrund blir det intressant att fråga

¹ Hellman, Niclas, Value Concepts and Historical cost accounting, Föreläsning 2005-08-30, kurs 3101, Handelshögskolan i Stockholm

² RR 10 punkt 46

³ Denna redovisning skedde med stöd av RR 11, Intäkter och RR 2, Varulager.

⁴ Holmquist, Wennberg, Balans nr 1 1996

⁵ Westermarck (1998), s. 344

⁶ Thomasson (2004), s. 5

sig vad nollavräkning rent redovisningsteoretiskt är, varför den används, för vilka syften och vad användarna av informationen i årsredovisningen anser att den tillför för nytta och informationsvärde.

1.2 Syften och frågeställning

Utifrån den givna bakgrunden utformar vi två syften för uppsatsen.

Syfte 1: Att utifrån redovisningsteori, tillämplig standard och empirisk undersökning utreda vad nollavräkning redovisningsteoretiskt är och hur det har vuxit fram som praxis inom den svenska byggbranschen.

Syfte 2: Att utifrån empirisk undersökning och teorier om individer, företag och marknader utreda nollavräkningens syfte och praktiska betydelse ur ett aktieägarperspektiv.

Dessa två syften utmynnar i frågeställningen:

Vilken är nollavräkningens teoretiska grund och vilken är dess praktiska betydelse?

1.3 Avgränsningar av problemområdet

Syftena med uppsatsen avgränsas enligt följande för att dess omfattning ska bli rimlig.

Eftersom användandet av nollavräkning bygger på att företaget i fråga ägnar sig åt entreprenaduppdrag inom byggbranschen avgränsar vi oss till redovisning av entreprenaduppdrag i byggföretag. Med entreprenaduppdrag förstås detsamma som definitionen i IAS 11 och RR 10 anger, vilket förenklat kan sägas vara ett konstruktionsuppdrag på kontrakt för någon annans räkning. För att begränsa urvalet av företag görs en avgränsning till den skandinaviska marknaden, då detta fortfarande möjliggör en kontakt med alla företag för den empiriska undersökningen. Med den skandinaviska marknaden menas företag direkt eller indirekt noterade på någon av de skandinaviska börserna.

För att ytterligare begränsa urvalet tas enbart de stora byggföretagen med. I och med detta studeras enbart företagens koncernredovisning, dels för att det är denna som måste följa IAS/IFRS där de bestämmelser som vi fokuserar på finns och dels för att vi vill avgränsa oss från frågor rörande sambandet mellan redovisning och beskattning. Exempelvis är byggföretagen tillåtna att använda färdigställandemetoden i moderbolagen, något som också för dem är önskvärt ur skattesynpunkt.⁷ Inom vår avgränsning fokuserar vi istället på den redovisning som ligger till grund för företagens kommunikation av finansiell information med marknads intressenter. Vad det gäller marknaden har vi begränsat oss till ett ägarperspektiv genom aktiemarknaden.

Gällande revisorns roll finns det olika perspektiv på revision. Revisorn kan ses som den oberoende granskaren som kvalitetssäkrar informationen i en marknadsekonomi. Ett annat perspektiv kritiserar revisorns ställning som oberoende kvalitetssäkrare i och med att information aldrig lämnas om hur revisorn kommer fram till en ren revisionsberättelse, utan att användare bara får veta om den är det eller inte. I revisionsprocessen finns det då utrymme för förhandlingar och dialoger mellan företaget och revisorn där revisorn kan anses frånträda rollen som oberoende

⁷ Intervju med Thomas Jansson 2007-02-23

granskare.⁸ Vi aspirerar inte på att utreda frågor kring revisorns oberoende eller inte, utan vi diskuterar bara dennes roll vid kvalitetssäkringen av informationen som ges till företagets ägare.

Avseende nollavräkningens historiska grund avgränsas syftet till att utreda denna ur ett svenskt perspektiv, uppsatsen aspirerar alltså inte på att även utreda införandet av successiv vinstavräkning och nollavräkning i IAS. Därmed lämnas IASC:s och IASB:s diskussioner kring ämnet utanför uppsatsens omfattning.

1.4 Uppsatsens disposition

Kapitel 2 inleds med att beskriva vår valda metod för undersökningen och hur vi med utgångspunkt i denna har gått tillväga för att kunna besvara vår frågeställning.

I Kapitel 3 beskrivs den referensram vi valt att utgå ifrån. Denna referensram ska båda vara till hjälp för läsarens förståelse av vissa begrepp och grunden för vår analys. Den är uppdelad på redovisningsteorier avseende syfte 1 och teorier om individer, företag och marknader avseende syfte 2.

Kapitel 4 presenterar resultaten från den empiriska undersökningen. Detta kapitel är uppdelat så att framväxten av metoden nollavräkning först beskrivs ur ett historiskt perspektiv och därefter beskrivs synen på denna metod utifrån olika marknadsaktörers perspektiv.

I kapitel 5 sker analysen i två avsnitt. I det första analyseras teori och empiri utifrån vårt första syfte med uppsatsen och i det andra utifrån vårt andra syfte.

I kapitel 6, som vi kallar slutsatser och avslutande kommentarer, finns en summerande diskussion som följs av vår egen kritik av studien samt förslag på fortsatt forskning inom ämnet.

I bilaga 1 förklaras förkortningar och definitioner som används genomgående i uppsatsen, av vilka de flesta är välkända inom redovisningsvärlden. Bilaga 2 återger intervjufrågorna som ställts till respektive marknadsaktör, som grund för den empiriska undersökningen.

⁸ Hellman, Niclas, Revision ur ett kapitalmarknadsperspektiv II, Föreläsning 2006-10-04, kurs 3108, Handelshögskolan i Stockholm

2 Metod

I detta kapitel presenteras den valda metoden för undersökningen. I det sista avsnittet beskrivs vilket tillvägagångssätt som valts för att svara på frågeställningen med utgångspunkt i den valda metoden samt hur det empiriska urvalet gjorts.

2.1 Kvantitativa kontra kvalitativa metoder

Inom samhällsvetenskapen finns det metodmässigt ett kvantitativt och ett kvalitativt angreppssätt, där den viktigaste skillnaden mellan dessa är användningen av siffror och statistik. Utgångspunkten är vilken information som söks, mjukdata eller hårddata.⁹ Exempel på kvantitativa data är BNP per capita eller antalet personer i en undersökning som svarat på ett visst sätt. Exempel på kvalitativa data är istället referat från ett företags ledningsgruppsmöte, nedskrivna svar på frågor som ställts utan fasta svarskategorier och lagar och regler.¹⁰ Kvalitativa metoder har ett förstående syfte, inte att pröva generell giltighet. Det viktigaste blir att få en djupare förståelse av problemet som studeras och att beskriva helheten av problemets sammanhang. Kvantitativa metoder å andra sidan är mer formaliserade och strukturerade och präglas av kontroll från forskarens sida. Metoden kännetecknas av selektivitet och avstånd i förhållande till informationskällan. Statistiska mätmetoder spelar här en central roll.¹¹

Det angreppssätt som bäst passar in på våra syften och frågeställning är det kvalitativa eftersom vi söker förståelse för ett begrepp och undersöker dess betydelse.

2.2 Reliabilitet och validitet

Inom den kvalitativa metoden är det inte lika centralt att informationen är representativ och reliabel som inom kvantitativa metoder. Den statistiska representativiteten kommer inte i fokus här. Istället eftersträvas en så nyanserad bild av förhållandet som möjligt. Ett sätt som denna metod säkrar informationens pålitlighet på är den växelverkan mellan forskaren och de undersökta enheterna som finns.¹²

Ju mer kontroll som uppnås i en undersökning, desto högre är dess interna validitet. Hög intern validitet innebär att förändringarna i den beroende variabeln har kommit till av förändringar i den oberoende variabeln och inte av andra faktorer, det vill säga inte hur undersökningen utfördes. Denna validitet visar om relevanta slutsatser kan dras från studien.¹³ Hur väl resultaten kan generaliseras till andra grupper benämns den externa validiteten hos en undersökning. Låg intern validitet leder till låg extern validitet.¹⁴ Även dessa problem med valid information är vid kvalitativa studier mindre än vid kvantitativa studier eftersom närheten är större till det som studeras. Ett problem kan dock vara att forskarens upplevelse av situationen kan vara felaktig eller att missförstånd uppstår.¹⁵ Validiteten i en kvalitativ studie är inte heller bara relaterad till datainsamlingen. Strävan efter att uppnå god validitet ska genomsyra alla studiens delar. Vid datainsamlingen kopplas validiteten till om forskaren lyckas skaffa underlag för att göra en

⁹ Holme et al (1997), s. 13 f.

¹⁰ Andersen (1998), s. 24

¹¹ Holme et al (1997), s. 13 f.

¹² Ibid, s. 94

¹³ Ryan et al (2002), s. 122 f.

¹⁴ Ibid, s. 123

¹⁵ Ibid.

trovärdig tolkning och om mångtydighet har fångats. Ett bra sätt är att använda flera olika datainsamlingsmetoder, exempelvis intervjuer, observationer, dagböcker och dokument. All denna information vägs sedan samman för att ge en så fylld bild som möjligt i analysen.¹⁶

2.3 Olika typer av undersökningar

Undersökningar klassificeras utifrån hur mycket forskaren vet om problemområdet från början. Det finns tre olika sätt att göra en undersökning på. När kunskapen om problemområdet är begränsad kommer undersökningen att vara explorativ. Syftet är att inhämta så mycket kunskap som möjligt och det görs genom att använda flera olika metoder för datainsamling. De andra två typer av undersökningar som finns är de deskriptiva och de hypotesprövande undersökningarna. Deskriptiva undersökningar görs när det finns en viss mängd kunskap som forskaren vill systematisera i form av modeller. Vid hypotesprövande undersökningar är kunskapsmängden ännu mer omfattande.¹⁷

I vårt fall kommer undersökningen att vara explorativ eftersom vår kunskap på området från början är begränsad.

2.4 Relationen mellan teori och empiri

Det typiska förklarings sättet inom samhällsvetenskapen, särskilt inom nationalekonomi och redovisning, har varit det deduktiva. Den deduktiva modellen förklarar en speciell företeelse eller relation genom att ta ut den från en eller flera generella regler. Varje observation hör till en speciell klass och dess förklaring beror av statistiska generaliseringar som länkar ihop empirin med teorin. Modellen förutsätter alltså företeelser på den empiriska nivån, baserat på mer abstrakta generella lagar eller teorier.¹⁸

Deduktion är bevisföringens väg utifrån vilken vi kan dra vetenskapliga slutsatser.¹⁹ Ur den befintliga teorin härleds hypoteser som empiriskt provas i det aktuella fallet. Detta sätt att arbeta kallas också hypotetiskt-deduktivt. Den befintliga teorin får bestämma vilken information som samlas in, hur den ska tolkas samt hur resultaten ska relateras till den. Med ett deduktivt arbetssätt kan det sägas att objektiviteten hos forskaren stärks eftersom utgångspunkten är i en befintlig teori, en risk blir istället att forskningen riktas så att inte nya rön upptäcks. Andra sätt att relatera teori och empiri är genom att arbeta induktivt eller abduktivt. Induktion kallas för upptäckandets väg eftersom forskaren studerar forskningsobjektet utan att först ha startat i en existerande teori. Genom att samla in informationen formuleras sedan en teori. Abduktion är en kombination av deduktion och induktion.²⁰

Vårt tillvägagångssätt när vi relaterar teori med empiri följer den deduktiva metoden. Vi använder teorin för att förklara begreppet, dess uppkomst och praktiska betydelse.

¹⁶ Patel et al (2003) s. 102 ff.

¹⁷ Patel et al (2003), s. 12 f.

¹⁸ Ryan et al (2002), s. 147

¹⁹ Andersen, (1998), s. 29 f.

²⁰ Patel et al (2003), s. 23 f.

2.5 Tillvägagångssätt

För att sammanfatta vår valda metod använder vi oss av den kvalitativa metoden och undersökningen av problemområdet är explorativ eftersom vi hade liten kunskap från början. När vi sedan länkar samman teori och empiri använder vi oss av det deduktiva förklarings sättet genom att förklara problemet med hjälp av de valda teorierna.

2.5.1 Förstudien

Problemställningen i uppsatsen bottenar i att det i några av de fyra svenska noterade byggföretagens årsredovisningar finns en redovisningsmetod som benämns nollavräkning beskriven. En genomgång av JM:s, NCC:s, Peabs och Skanskas årsredovisningar för 2005 genomfördes därför. Dessa företag och dess revisorer kontaktades med en förfrågan om en informantintervju avseende deras intäktsredovisning. Vi ville då veta hur företagen använde sig av intäktsredovisning i stort och hur deras revisorer såg på detta. I början av vårt arbete använde vi oss därför av informantintervjuer som var delvis strukturerade för företagen medan de var strukturerade vid intervjuerna med revisorerna. De genomfördes med NCC, JM och KPMG och gav en överblick över den rådande situationen. Övergripande områden som diskuterades under de delvis strukturerade intervjuerna behandlade:

- Hur intäktsredovisningen i byggföretagen går till.
- Vad nollavräkning är och hur det passar in i bilden.
- Vilket stöd som finns för nollavräkning i tillämpliga rekommendationer och lagar.

Efter denna förundersökning verkade det som att begreppet nollavräkning endast finns definierat i en branschrekommendation från Sveriges Byggindustrier, men att stöd för metoden även ska finnas i IAS 11. Det föreslogs också att skillnaderna i hur metoden används är större mellan företag än mellan länder. Med denna bakgrundsinformation gjordes det empiriska urvalet av intervjurespondenter, då vi ringat in att vi ville behandla fenomenet med nollavräkning vid entreprenadprojekt i stora byggföretag.

2.5.2 Den teoretiska referensramen

Den teoretiska referensramen är uppdelad på de två syftena. Avseende syfte 1 beskrivs initialt hur en deduktiv redovisningsteori är uppbyggd och sedan har IASB:s ramverk och tillämpliga redovisningsrekommendationer som företagen i studien följer passats in i detta. Avseende syfte 2 kopplas teorier om individer, företag och marknader ihop, tillsammans med tillämpliga regleringar som företagen följer för att skapa underlag för en mer praktisk analys. Analysen av de båda syftena görs sedan med den deduktiva metoden, där det empiriska materialet jämförs med de beskrivna teorierna för att utvärdera nollavräkning på ett teoretiskt och praktiskt plan. Avseende syfte 1 låter vi de olika marknadsaktörerna beskriva vad nollavräkning är. Sedan jämförs dessa med den angivna redovisningsteorin. I syfte 2 fokuseras aktieägarna som intressenter, vilket går hand i hand med IASB:s anglosaxiska perspektiv på redovisning, där dessa kan anses vara de viktigaste användarna av företagets finansiella information. Där utvärderas nollavräkningen i ljuset av teorier om samspelet mellan företag och marknader, och individer på dessa, för en analys av dess potentiella praktiska betydelse. I samband med dessa teorier tas också tillämpliga regleringar in för att skapa hela ramverket för syfte 2.

2.5.3 Det empiriska urvalet

För att uppfylla uppsatsen två syften samlades empiri in från olika marknadsaktörer och olika sekundära källor. Marknadsaktörer som behövdes för syftena var företag, deras revisorer, analytiker och representanter från Sveriges Byggindustrier. Sekundära källor inhämtades genom en litteratursökning och med hjälp av lästips från förstudien. Dessa är exempelvis FAR:s samlingsvolym, böcker med vägledning från Sveriges Byggindustrier, propositionen till ÅRL, och återgivande av debatter och andra artiklar från Balans och FAR. Även företagens årsredovisningar, offentlig information på deras hemsidor, samt kvartalsrapporter ger underlag för den empiriska undersökningen. Efter samtal med revisorer på KPMG och Öhrlings Price WaterhouseCoopers gjordes den ovan nämnda avgränsningen till att enbart undersöka historiken ur ett svenskt perspektiv, då IASB:s resonemang kring införandet av IAS 11 med föregångare inte var möjlig att få tag på.

Eftersom alla företag i undersökningen skulle kontaktas gjordes som det beskrevs ovan en avgränsning till stora skandinaviska byggföretag. Det preliminära urvalet bestod då av:

<i>Företag:</i>	<i>Noterat på:</i>	<i>Utför den typ av byggprojekt som uppsatsen inriktar sig på:</i>
<i>A.P. Møller-Mærsk</i>	<i>Köpenhamns fondbörs</i>	<i>Nej</i>
<i>JM</i>	<i>Stockholmsbörsen</i>	<i>Nej</i>
<i>MT Højgaard</i>	<i>Via två holdingbolag på Köpenhamns fondbörs</i>	<i>Ja</i>
<i>NCC</i>	<i>Stockholmsbörsen</i>	<i>Ja</i>
<i>Peab</i>	<i>Stockholmsbörsen</i>	<i>Ja</i>
<i>Skanska</i>	<i>Stockholmsbörsen</i>	<i>Ja</i>
<i>Veidekke</i>	<i>Oslo börs</i>	<i>Ja</i>

Det slutgiltiga urvalet bestod därmed av fem företag noterade på skandinaviska börser som använder sig av IAS 11 vid den typen av byggprojekt uppsatsen är inriktad på. Empiri från företagen avseende både syftena samlades därefter in genom offentlig information i deras årsredovisningar, på deras hemsidor och i deras kvartalsrapporter, samt genom standardiserade intervjuer. De standardiserade intervjuerna genomfördes med en controller eller ekonomiansvarig på koncernnivå i respektive företag. Dessa personer valdes ut efter samtal med företagen. Av denna empiri saknas endast information från MT Højgaard som avböjde en intervju. De svenska företagen är i studien anonymiserade. Av denna anledning framkommer inte Veidekkes exakta intervju svar av anonymitetsskäl, då det skulle bli uppenbart vilka svar som var deras i egenskap av utländskt företag. Den intervjuempiri som återges från Veidekke är godkänd av dem för att användas utan att anonymiseras.

För uppsatsens omfattning valdes två revisorer och två analytiker ut för intervjuer. Revisorerna valdes ut på grundval av att under längre tid vara revisorer i något av de stora svenska byggföretagen som ingår i studien, så att de kunde anses vara väl förtrogna med verksamheten och redovisningen i fråga, och dessutom kunna bidra till det historiska perspektivet. Därmed föll det sig så att båda revisorerna kommer från KPMG. Analytikerna valdes ut genom att vara angivna som analytiker som följer företaget på en eller flera av företagets hemsidor. Då det är ett aktieägarperspektiv som står i fokus valdes endast aktieanalytiker och inte kreditanalytiker ut.

Redovisningsexperten från Svenskt Näringsliv valdes ut då han otvetydig är ett tungt namn inom området. Alla kontaktade instanser inom Sveriges Byggindustrier, samt även informantintervjuerna med revisorer namngav denne redovisningsexpert som den mest kunnige på området. Han har tidigare arbetat på Sveriges Byggindustrier i frågor som faller inom ramen för uppsatsen.

2.5.4 Sammanställning av det empiriska materialet

Vid personliga intervjuer har båda författarna varit närvarande, varvid den ena antecknat och den andra ställt frågor och lyssnat för att inte missa viktig information. Vissa intervjuer har gjorts via en kombination av e-post och telefonkontakt och då har både författarna och respondenten haft möjlighet att föra en dialog och ställa frågor vid osäkerhet.

Empirin återges mer eller mindre i samma ordning som syftena med uppsatsen, då den börjar med en historik avseende införandet och användandet av metoden successiv vinstavräkning med nollavräkning. Sedan följer empiri rörande företagen i studien, där en del av informationen analyseras i syfte 1 och annan i syfte 2. Därefter följer revisorernas utsaga som också är underlag för båda syftena. Empirin avslutas sedan med analytikernas synpunkter, som till störst del analyseras i syfte 2, men även berörs i det första syftet. Det finns alltså inte någon tydlig uppdelning av empirin avseende syftena eftersom all empiri berör båda syftena i olika utsträckning. Anledningen till att ingen uppdelning gjorts är att det var mer önskvärt att få en så tydlig bild som möjligt av de olika marknadsaktörernas ståndpunkter i olika frågor rörande de två syftena och om en uppdelning gjorts för respektive syfte hade det inneburit upprepning av många delar av empirin. Nu följer läsaren istället utvecklingen och synen på nollavräkning från ett historiskt perspektiv till företagen, genom deras revisorer och ut på aktiemarknaden.

2.5.5 Reliabilitet och validitet

Att försöka att få rätt bild av fenomenet och inte misstolka våra respondenter är något vi hela tiden har tänkt på under arbetets gång. Intervjuerna är utformade med grundtanken att inga frågor ska vara ledande och svaren därmed blir respondentens bild av fenomenet i fråga. Vi har dock gett utrymme för förtydliganden från respondenternas sida när vi funnit någonting oklart, men utan att ställa ledande följdfrågor. Att respondenterna medvetet kan ge den subjektiva bild till oss som de själva vill ge är också något vi haft i åtanke. För att undvika problem med information av detta slag har vi exempelvis jämfört de olika företagens svar med vad deras revisorer, i rollen som granskare av företagen, säger. Anledningen till att empirin från intervjuerna med företagen är anonymiserad är också att försöka få personerna där att ge oss en så rättvisande och objektiv bild som möjligt. För att validiteten ska bli så hög som möjligt i studien har vi använt olika datainsamlingsmetoder. Av denna anledning består empirin inte enbart av intervjuer utan även offentlig information om företagen och deras redovisning, samt tillgängliga artiklar och debatter inom området. För att få en nyanserad bild av förhållandena har vi även i studien intervjuat många olika aktörer på marknaden.

3 Referensram

I detta kapitel beskrivs uppsatsens referensram. Denna ska både vara till hjälp för förståelsen av begrepp och vara grunden för den deduktiva analysen. För syfte 1 behandlas redovisningsteori och för syfte 2 kommer teorier om individer, företag och marknader att behandlas.

3.1 Redovisningsteori

För att få en bild av vad redovisningsteori innebär kommer det i detta avsnitt beskrivas vad teori i allmänhet är och redovisningsteorins olika nivåer. Därefter beskrivs hur IASB:s ramverk för upprättande av finansiella rapporter och tillämpliga redovisnings-rekommendationer kan byggas upp till en deduktiv redovisningsteori.

3.1.1 Vad är redovisningsteori

Trots att redovisning i olika former har funnits i över två tusen år dröjde det till början av 1900-talet innan försök gjordes att sammanställa en sammanhängande redovisningsteori.²¹ En sådan ska innehålla principer och samband som förklarar observerade tillvägagångssätt och förutsäger oobserverade, så att det går att förstå varför ett företag väljer en viss metod framför en annan och vad som utmärker ett företag som gör på ett visst sätt. Detta ska även kunna verifieras genom forskning inom området.²²

Ur ett deduktivt redovisningsteoretiskt perspektiv kan det sägas att redovisningens grundläggande antaganden är uppdelade på tre nivåer. Högst upp och mest generella är postulaten, definitioner och redovisningens syfte. Postulaten är de grundläggande antagandena för redovisning, exempelvis antagandet om företagets fortlevnad. Grundläggande definitioner är exempelvis de för utgifter, intäkter, värde, tillgång, förpliktelse, inkomst och kostnad.²³ Vad redovisningens syfte är kan skilja sig mellan olika intressenter och därför inkluderas även en definition av detta på en generell nivå. Den andra nivån består av principer, såsom principen om historisk kostnad, principer för intäktsframtagande, matchningsprincipen och försiktighetsprincipen. Den tredje nivån består av mer specifika praktiska redovisningsmetoder, som linjär avskrivning och olika värderingsmetoder av tillgångar eller skulder.²⁴ För att förstå redovisning är det viktigt att kombinera den teoretiska övre delen med den praktiska.²⁵

Det finns olika försök att sammanställa redovisningsteori till den nämnda deduktiva modellen. Två av de mest kända exemplen är FASB:s och IASB:s respektive konceptuella ramverk som utmynnar i SFAS- och IAS/IFRS-rekommendationer. Grunden för vår analys kommer utgå från IASB:s ramverk och rekommendationer, då de analyserade företagen alla tillämpar IAS/IFRS i sin koncernredovisning.

²¹ Schroeder et al (2005), s. 2 och 30

²² Ibid, s. 1

²³ Kam (1990), s. 42

²⁴ Ibid, s. 42

²⁵ Ibid, s. 43

3.1.2 IASB:s ramverk

IASC utarbetade ett ramverk för upprättande och presentation av finansiell information i rapporter, "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements" som blev klart 1989.²⁶ Förebilden var den amerikanska motsvarigheten utarbetad av FASB.²⁷ Denna föreställningsram övertogs av IASB i april 2001, och är grunden för hur företagens rapporter av finansiell information ska utformas för att möta kraven från externa användare.²⁸ Den tar upp fyra olika aspekter av redovisning:²⁹

- syftet med finansiella rapporter
- kvalitativa egenskaper som bestämmer användbarheten av informationen i de finansiella rapporterna
- definition, upptagande och mätning av de element som utgör den finansiella informationen.
- kapitalbegrepp och redovisning av bibehållet kapital

Av dessa fyra tillhör de två första samt definitioner den översta nivån i den deduktiva modellen, medan de två sista förutom definitioner tillhör mittennivån.³⁰ Den tredje nivån består av redovisningsstandarderna, IAS och IFRS, i sig där IASC påpekar att det i enstaka fall kan finnas konflikter mellan en given standard och det underliggande ramverket. I dessa fall har standarden tolkningsföreträde.³¹ Det saknas alltså i många fall en logisk derivering från en överliggande generell nivå till den efterföljande för redovisning ur ett deduktivt teoretiskt perspektiv.³²

3.1.3 Syftet med redovisningen enligt IASB

Syftet med redovisning skiftar på alla möjliga sätt mellan företag, länder och olika andra intressenter. Då IASB skapar standarder för hur extern redovisning ska ske uppger de följande syfte med redovisningen:

*Syftet med finansiella rapporter är att ge information om ett företags finansiella ställning, resultat, och förändringar i den finansiella ställningen, som är användbar för en vid kategori användare när de fattar ekonomiska beslut.*³³

3.1.4 Redovisningens kvalitativa egenskaper

Redovisningens kvalitativa egenskaper är det som gör den finansiella informationen användbar för de externa användarna som den riktar sig till. I praktiken är det dock svårt att uppfylla alla kvalitativa egenskaper på samma gång, varför informationsvärdet får bedömas utifrån en avvägning mellan dem. De fyra är begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet.³⁴

²⁶ Thomasson (2004), s. 14 och IASB:s hemsida

<http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/E366C162-17E4-4FBE-80EB-7A506A615138/0/Framework.pdf>

²⁷ Thomasson (2004), s. 14

²⁸ IASB:s hemsida:

<http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/E366C162-17E4-4FBE-80EB-7A506A615138/0/Framework.pdf>

²⁹ Ibid.

³⁰ Kam (1990), s. 42 f.

³¹ IASB:s hemsida:

<http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/E366C162-17E4-4FBE-80EB-7A506A615138/0/Framework.pdf>

³² Kam (1990), s. 43

³³ Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, § 12

³⁴ IASB:s hemsida:

3.1.4.1 Begriplighet

Begriplighet innebär att informationen som ges av de finansiella rapporterna ska vara lättförståelig av användarna. Användarna antas ha rimlig kunskap av affärer, ekonomisk aktivitet och redovisning samt en vilja att studera den avgivna informationen med en viss noggrannhet. Information av mer komplicerat slag får dock inte utelämnas i rapporterna enbart på grundval av att upprättaren misstänker att den kan vara för svår för vissa användares förståelse.³⁵

3.1.4.2 Relevans

Informationen anses vara relevant när den påverkar användarnas beslut genom att hjälpa dem utvärdera historiska, nutida eller framtida händelser, eller genom att bekräfta eller rätta deras tidigare utvärderingar. De förutsägende och bekräftande egenskaperna av information är relaterade till och beroende av varandra, då samma information om exempelvis nutida ställning ger en bas för uppskattningar av framtiden, samtidigt som den bekräftar hur bra gamla uppskattningar varit. För att informationen ska vara värdefull för prognostisering är det även viktigt att uppgifter om extraordinära händelser ges.³⁶

Relevansen av given information påverkas av den underliggande händelsens natur och väsentlighet. Vissa händelser är av en sådan natur att det kan räcka med att informera om att de skett, medan andra måste kvantifieras för att vara relevanta. Information är väsentlig om ett utelämnande eller felaktig uppgivning av den kan påverka de ekonomiska beslut som användaren fattar grundat på de finansiella rapporterna. Väsentligheten beror på storleken av posten eller felet givet de omständigheter där det utelämnades eller angavs felaktigt på något sätt.³⁷

3.1.4.3 Tillförlitlighet

Tillförlitlighet innebär att den finansiella informationen är befriad från väsentliga fel och vinklingar och att användarna kan lita på att den representerar det den avser att göra, eller vad den rimligtvis kan förutsättas representera. Information kan vara relevant men så opålitlig till sin natur eller representation att ett bifogande av den kan vara missledande. I tillförlitlighet ingår egenskaperna korrekt bild, innebörd framför form, neutralitet, försiktighet samt fullständighet.³⁸

Korrekt bild innebär att informationen måste representera de transaktioner och andra händelser den ska visa på ett verklighetstroget sätt. Den ska avbilda verkligheten på ett sätt som gör att användarna av informationen inte missleds av innehållet i de finansiella rapporterna. Det finns dock alltid en risk att en stor del av den finansiella informationen som ges är mindre korrekt än den avsågs vara, inte till följd av medvetna vinklingar av informationen utan på grund av inneboende svårigheter i att identifiera, klassificera och mäta transaktioner och andra betydelsefulla händelser. I vissa fall kan mätningen av de finansiella effekterna vara så osäker att företagen normalt inte tar upp den i de finansiella rapporterna. Ett exempel på detta är internt

<http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/E366C162-17E4-4FBE-80EB-7A506A615138/0/Framework.pdf>

³⁵ Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, § 25 2007-03-30

³⁶ Ibid, § 26-28

³⁷ Ibid, § 29-30

³⁸ De använda svenska benämningarna av dessa begrepp kommer från Thomasson (2004), s. 21

genererad goodwill. I andra fall kan det dock vara relevant att ta upp de osäkra posterna, men samtidigt upplysa om de osäkra omständigheterna kring dem.³⁹

Innebörd framför form betonar att redovisningen ska ske utefter de ekonomiska händelsernas innebörd snarare än den legala formen de uttrycks i.⁴⁰ Ett exempel är ett hyresavtal som är utformat så att den legala rätten till en tillgång övergår till den mottagande parten samtidigt som motparten även fortsättningsvis tillskansar sig ekonomiska fördelar av samma tillgång. I så fall skulle en rapporterad försäljning bryta mot innebörd över form.

Neutralitet innebär att informationen i de finansiella rapporterna inte får vara utvald eller vinklad på ett sätt som påverkar användarnas beslut med informationen som grund.⁴¹

Försiktighet innebär en viss grad av betänksamhet och reflektion över de subjektiva bedömningar som krävs för att göra uppskattningar av poster under osäkerhet. Det innebär att tillgångar och intäkter inte får överskattas och att skulder och kostnader inte får underskattas. Det krävs dock gott omdöme vid dessa uppskattningar så att inga dolda reserver som kan påverka den finansiella rapportens neutralitet uppkommer.⁴²

Fullständighet innebär att de finansiella rapporterna måste innehålla all väsentlig information som inte är orimligt dyr att ta fram. Ett utelämnande av information som faller inom detta påverkar tillförlitligheten eftersom rapporten då kan bli vilseledande för användare.⁴³

3.1.4.4 Jämförbarhet

För att uppnå jämförbarhet måste finansiella rapporter upprättas på ett konsekvent sätt mellan företag och mellan perioder inom ett och samma företag. Över tiden krävs detta för att användare ska kunna utläsa trender i ett företags resultat och ställning. Mellan företag krävs det för att deras relativa resultat och ställning ska förstås. En viktig ingrediens i jämförbarheten är att information även lämnas om vilka redovisningsprinciper som används och om förändringar i dessa, samt vilken påverkan på de finansiella rapporterna förändringen har. Användarna måste kunna identifiera vilken påverkan olika redovisningstekniker har på liknande händelser i olika företag. Behovet av jämförbarhet får dock inte blandas ihop med likformig redovisning, så att det skulle vara ett hinder för införandet och användandet av nya redovisningsprinciper. När förbättrade redovisningsprinciper som leder till bättre relevans och tillförlitlighet utvecklas ska företagen tillåtas övergå till dessa utan att det ska anses påverka jämförbarheten.⁴⁴

3.1.4.5 Gränser för relevant och tillförlitlig information

En företagsledning måste balansera mellan tidsenlig rapportering och avgivandet av relevant information. Om rapporteringen av vissa ekonomiska aktiviteter inte sker tillräckligt snabbt kan informationen trots sin perfekta tillförlitlighet förlora sin relevans för användarna av den, varför det kan vara motiverat att avge information innan alla aspekter och händelser som kommer att påverka den är kända. För att skapa balansen mellan relevans och tillförlitlighet ska tumregeln

³⁹ Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, § 33-34

⁴⁰ Ibid, § 35

⁴¹ Ibid, § 36

⁴² Ibid, § 37

⁴³ Ibid, § 38

⁴⁴ Ibid, § 39-42

alltid utgå från hur den på bästa sätt ska tillfredsställa användarna av informationen.⁴⁵ Samtidigt måste hänsyn tas till avvägningen mellan att kostnaden för att sammanställa informationen inte ska överstiga nyttan av den.⁴⁶ Eftersom det oftast inte är användarna som står för kostnaden men drar fördelar av nyttan är denna avvägning dock svårare att göra. I de flesta fall kommer det att alltså att krävas en avvägning mellan redovisningens fyra kvalitativa egenskaper. Deras relativa betydelse går inte att rangordna, utan det kommer att bli en avvägning från fall till fall baserat på professionella bedömningar.⁴⁷

Det anglosaxiska synsättet på redovisning är grunden inom IASB och i och med det har kravet på en rättvisande bild ökat.⁴⁸ Inom detta synsätt har aktieägarintresset en dominerande roll.⁴⁹ De länder som tidigare tillhörde den kontinentala traditionen, med borgenärsintresset som grund, har också mer och mer börjat anamma delar av detta synsätt bland annat som en följd av att fler och fler multinationella företag uppkommit och att dessa är noterade på börserna i London och New York. *True and fair* har blivit en övergripande princip inom EG. Detta betyder inom den anglosaxiska traditionen att det ska vara tillåtet att bryta mot standarder om det krävs för att avbilda verkligheten i företaget. En rättvisande bild inom den kontinentala traditionen betyder tvärtom att redovisningen är upprättad i enlighet med lagar och standarder. I IASB:s standarder står nu exempelvis att vissa typer av tillgångar ska värderas till verkligt värde istället för anskaffningsvärde.⁵⁰

I det fjärde EG-direktivet står det att årsbokslutet ska ge en rättvisande bild av ekonomisk ställning och resultat. Det står dock även att värderingen av de redovisade posterna ska ske med iakttagande av rimlig försiktighet.⁵¹ I och med att IAS/IFRS infördes har detta ”nya” sätt att kombinera avvägningen mellan en rättvisande bild och försiktighet uppstått. Exempel på det är redovisningen av resultaten av forsknings- och utvecklingsarbete inom företaget. Detta ska redovisas som en tillgång men med viss försiktighet eftersom utgifter från forskningsfasen måste kostnadsföras direkt. Det anses inte säkert att framtida ekonomiska fördelar kommer att erhållas. En rimlig grad av säkerhet krävs för aktivering.⁵² Ett annat exempel är så kallad förlustriskavsättning av befarade förluster vid bokslutet. Denna avsättning upplöses i takt med att projektet som väntas gå med förlust upparbetas.⁵³ Vid båda dessa exempel utgår dock bedömningarna om när aktivering och liknande händelser kan ske från subjektiva utlåtanden gjorda av de insatta på företaget.

3.1.5 Definitioner

3.1.5.1 Intäkter

Det är viktigt att det finns hållbara bevis som kan stödja en värdeförändring för att den ska kunna tas upp som intäkt.⁵⁴ Detta gör att det blir en viktig fråga när, under processens gång, en intäkt bör tas upp. Det kan ske under många tillfällen i ett företags produktionscykel. Oftast tas intäkter upp vid försäljning till kunder men kan även ske under produktionen, när beställningar kommer in till

⁴⁵ Ibid, § 43

⁴⁶ Ibid, § 44

⁴⁷ Ibid, § 45

⁴⁸ Smith (2006), s. 70 och 200

⁴⁹ Smith (2006), s. 89

⁵⁰ Smith (2006), s. 70 och 200

⁵¹ Westermarck (1998), s. 30 och 47

⁵² Smith (2006), s. 203

⁵³ Ibid, s. 151

⁵⁴ Kam (1990), s. 242

företaget eller helt enkelt när pengarna kommer in. Det krävs alltså olika kriterier för att bestämma vad som är tillräckliga bevis för att kunna ta upp en intäkt. Under åren har tre kriterier kommit fram som bygger på krav på både relevant och tillförlitlig redovisning, tyngdpunkten ligger dock mest på det senaste.⁵⁵

- Mätbart värde på tillgången
- En existerande transaktion
- Huvudsakligt färdigställande av intäktskapandet

Den tredje punkten belyser att ett företag måste leverera som det ska för att en intäkt ska kunna skapas och uppmärksamheten riktas mot företagets prestationer. Det finns också ett antagande om att ökningar i kostnaden för en tillgång ökar tillgångens försäljningsvärde. Den sakliga bevisningen för en värdeökning kan därför relateras till avgörandet om en kostnad har uppstått.⁵⁶

I IAS 18 beskrivs intäkter som det bruttoinflöde av ekonomiska fördelar som uppstår i ett företags ordinarie verksamhet under en period, och som ökar företagets eget kapital, med undantag för ökningar som beror på tillskott från aktieägare. Den viktigaste frågan vid redovisning av intäkter är, enligt standarden, att fastställa när de ska redovisas i resultaträkningen. En intäkt ska redovisas när det är sannolikt att de framtida ekonomiska fördelarna kommer att tillfalla företaget och dessa fördelar kan beräknas på ett tillförlitligt sätt. Standarden identifierar under vilka förhållanden dessa kriterier uppfylls och därmed när intäkten ska redovisas. Vad det gäller intäkter från entreprenadavtal hänvisar denna standard till IAS 11.

3.1.5.2 Kostnader

En utgift uppstår vid anskaffningstillfället medan kostnader är de resurser företaget förbrukar under en viss period.⁵⁷ Dessa är uppoffringar för att skapa intäkter genom att exempelvis skaffa varor eller nyttja tjänster. En kostnad tas eftersom företaget förväntar sig att få något av värde. Det vill säga förväntningen är att kostnaden är lägre än förväntat värde. Kostnader är av intresse eftersom de är bevis på värdet som tillkommit företaget vid tidpunkten för utbytet.⁵⁸

Kostnader kan ses som en tillgång om de hör ihop med framtida intäkter, annars dras de av under den nuvarande perioden. Endast de kostnader som under perioden ”använts” ska matchas med intäkterna för perioden, de andra hamnar i balansräkningen som tillgångar. Som synes är matchningsprincipen på grund av detta förfarande av stor vikt för redovisningen.⁵⁹

3.1.6 Redovisningsprinciper

Inom redovisningen finns ett antal grundläggande principer. I detta avsnitt beskrivs de tre principer som är viktigast för frågeställningen; realisationsprincipen, matchningsprincipen och försiktighetsprincipen.

⁵⁵ Godfrey et al (2003), s. 621 ff.

⁵⁶ Kam (1990), s. 243 ff.

⁵⁷ Thomasson et al (2006), s. 34 ff.

⁵⁸ Kam (1990) s. 138 ff.

⁵⁹ Kam (1990), s. 163

3.1.6.1 Realisationsprincipen

Principen är central inom redovisningen och motiveras utifrån en avvägning mellan egenskaperna validitet och verifierbarhet. Validitet innebär att resultatet ska avspegla värdeskapandet i företaget. Om denna egenskap skulle vara den enda viktiga skulle resultatet redovisas under hela produktions- och försäljningsprocessen. Om å andra sidan verifierbarheten var den enda beaktade egenskapen skulle inget resultat alls tas fram innan betalning från kunderna skett. Om det görs en avvägning mellan dessa egenskaper och kraven på dem så anses vanligtvis försäljningstillfället vara en bra tidpunkt för resultatframtagningen. Avvägningen kan dock i undantagsfall innebära att detta sker vid en annan tidpunkt. Realisationsprincipen tolkas alltså normalt som att försäljningen är den kritiska händelsen.⁶⁰

3.1.6.2 Försiktighetsprincipen

Försiktighetsprincipen är viktig inom den svenska redovisningen men står ofta i motsats till matchningsprincipen. Försiktighetsprincipen ger argument för att kostnadsföra vissa utgifter samma period som de uppstår medan matchningsprincipen i många fall hade argumenterat för att vänta med kostnadsföringen tills intäkterna kommer.⁶¹

Ett syfte med försiktighetsprincipen är att inte, vid osäkerhet, redovisa en alltför positiv bild av företaget för olika intressenter i årsbokslutet. Principen innebär att företags tillgångar ska värderas försiktigt och hellre värdera skulder för högt än för lågt. Vinster ska inte tas upp förrän de har realiserats medan förluster tas upp när de befaras.⁶² Dock får inte denna princip innebära att försiktigheten ska maximeras, det måste finnas realism bakom tillämpningen så att faktiska alternativ jämförs med varandra.⁶³

Ett problem med principen är att olika företag har olika syn på vad försiktighet innebär. Det är också svårt för investerare att veta hur mycket tillgångarna är undervärderade vilket leder till att "insiders" kan få fördelar. Om försiktighetsprincipen går emot någon annan princip brukar den stå över denna trots att dessa kan vara grundläggande redovisningsprinciper som exempelvis matchningsprincipen vid frågor om forskning och utveckling. Med försiktighetsprincipen blir det en konstant snedvridning i de finansiella rapporterna snarare än en realistisk värdering vilket gör att den går i konflikt med grundegenskaperna tillförlitlighet och jämförbarhet.⁶⁴ De senaste åren har kraven på mer uppdaterad och relevant information minskat försiktighetsprincipens inflytande.⁶⁵

3.1.6.3 Matchningsprincipen

En grund inom redovisningen är att kostnader ska tas upp den period de har skapat en intäkt. Det är också denna filosofi som ligger till grund för matchningsprincipen.⁶⁶ Utgångspunkten för matchningsprincipen är att företaget ska utgå från sina intäkter under året och därefter fastställa vilka kostnader som hafts för att erhålla dessa intäkter. Det krävs alltså svar på två frågor:

⁶⁰ Smith (2006), s. 79 f.

⁶¹ Thomasson et al (2006), s. 112

⁶² Thomasson et al (2006), s. 112

⁶³ Kinserdal (1995), s. 17

⁶⁴ Kam (1990), s. 529

⁶⁵ Smith (2006), s. 89

⁶⁶ Kinserdal (1995), s. 16

1. Vilka intäkter har vi haft under perioden?
2. Vilka har kostnaderna varit för att erhålla dessa?

Metoden innebär att ett samband mellan intäkter och kostnader måste hittas. Innan företaget får intäkter betraktas nedlagda utgifter som en investering som man gör avskrivningar på.⁶⁷ Det är svårt att utföra en korrekt matchning. Det är inte alltid självklart hur mycket av tillgångarna som använts under perioden och vad de använts till, dessutom innebär metoden att dessa måste vara korrekt värderade. Den matchningsmetod som går först är att koppla ihop orsak och verkan.⁶⁸

Oftast bestäms först periodens intäkter för att senare matcha dessa med tillhörande kostnader, men det förekommer också att matchningsprincipen spelar en betydande roll när det gäller att bestämma en periods intäkter. Successiv vinstavräkning är ett exempel på detta då först periodens kostnader identifieras för att sedan matcha framtida intäkter mot dessa. Det finns också tillfällen då inte matchning kan användas alls, ett exempel är då ett oljeborrningsprojekt inte ger resultat.⁶⁹

Det som kallas matchning är egentligen en process där ad hoc beslut görs, snarare än verklig analys och det finns ingen regel för hur korrekt matchning ska göras.⁷⁰ Matchningsprincipen kan också gå dåligt ihop med försiktighetsprincipen. Enligt försiktighetsprincipen ska en kostnad uppstå så snart det är troligt att värdet av tillgångarna har minskat. Bevisen som krävs för att besluta om denna sannolikhet är vaga. Denna regel gör att användandet av matchningsprincipen blir lite snedvriden och det finns risk för missvisande information.⁷¹

3.1.7 Resultatavräkning

I detta avsnitt beskrivs olika metoder för resultatavräkning och vilka speciella frågeställningar som uppstår inom byggbranschen.

3.1.7.1 Färdigställandemetoden

Denna metod är ett exempel på när intäkter tas upp vid ett annat tillfälle än vid försäljning, som är huvudregeln. När ett företags produkt kommer att säljas till ett pris som är förutsägbart och på en organiserad marknad så kan intäkten tas upp redan när produkten är färdig för försäljning. Några exempel på detta är jordbruksprodukter och dagligvaror. Tidigare var även guldmarknaden i USA ett exempel eftersom allt guld som hittades skulle säljas till staten till ett fast pris.⁷²

Färdigställandemetoden försvaras med att den händelse som är viktigast i den vinstgivande processen har inträffat och därför uppfylls kraven för intäktsredovisningen.⁷³ Det är en godtagbar procedur om produktionen är det kritiska momentet och om försäljningen bara är en transaktion som tas för given. Denna situation uppstår bara om efterfrågan på produkten är säker. Det är ett krav att det finns tillräckliga bevis att efterfrågan på produkten finns vid tillfället för den verkliga försäljningen för att denna metod ska kunna användas. Vid denna metod är bevis för att en

⁶⁷ Thomasson et al (2006), s. 35

⁶⁸ Kam (1990), s. 283 ff.

⁶⁹ Mathews, Perera (1996), s. 182

⁷⁰ Kam (1990), s. 178

⁷¹ Ibid, s. 289

⁷² Schroeder et al (2005), s. 141

⁷³ Ibid.

transaktion ägt rum inte lika viktiga. Detta eftersom det första kriteriet med att det ska finnas ett mätbart värde är så väl uppfyllt.⁷⁴

3.1.7.2 Successiv vinstavräkning

Successiv vinstavräkning är även den ett exempel på en metod där inte försäljningstillfället blir tidpunkten för intäktsredovisning. Denna metod är den med tidigast tidpunkt för detta, nämligen under produktionsprocessen. Den används då produktionen av en produkt löper över två eller fler perioder och då redovisningen av intäkter anses viktig för en rättvisande rapportering.⁷⁵ Enligt förarbetena till ÅRL har synen på när intäkter realiserats förändrats så att exempelvis fordringar för utfört arbete kan intäktsföras i takt med att arbetet utförs, under vissa förutsättningar. Detta var, tillsammans med tillfällena då successiv vinstavräkning anses sakligt motiverat och bidrar till en mer rättvisande bild av företaget, anledningen till att det infördes regler om metoden.⁷⁶

Metoden innebär att intäkter allokeras med hjälp av procentsatsen av de totala förväntade kostnaderna som utnyttjats under en viss redovisningsperiod. Dock ska en övåntad förlust tas upp direkt. För att successiv vinstavräkning ska kunna användas krävs att ett känt försäljningspris finns och att möjligheten att uppskatta skälig total kostnad för produkten finns.⁷⁷ Det krävs också att det kan uppskattas hur stor del av projektet som utförts, det vill säga upparbetsningsgraden, och att det inte finns tvivel på att betalning kommer att erhållas när projektet är färdigställt. Undantaget till regeln om intäktsredovisning vid försäljning, som denna metod utgör, godkänns eftersom det finns bevis för projektets framfart samt en tilltro till att metoden leder till ett bättre mått på resultatet. Denna tilltro bygger inte på att metoden uppfyller de tre villkoren för intäktsredovisning utan på argumentet att vinsten från ett projekt uppkommer successivt under hela produktionscykeln. En inkomst uppstår inte plötsligt när försäljningen sker. Det bygger också på antagandet att produktionen är den mest kritiska delen av intäktskapandet.⁷⁸

Vad det gäller de tre kriterierna för intäktsredovisning så läggs vid denna metod störst vikt vid det första. Eftersom det finns ett kontrakt mellan köpare och säljare så är mätbarheten av försäljningsvärdet uppfyllt. Det andra kriteriet uppfylls genom underskriften av ett kontrakt som ger det totala försäljningsvärdet. Vid successiv vinstavräkning så är intäkten för perioden relaterad till de utnyttjade kostnaderna och dessa i sin tur representerar företagets prestation under perioden. Därför baseras intäkten för perioden på det huvudsakliga färdigställandet av den givna delen av arbetet som skulle utföras. Varje period utgör ett mätbart segment av det totala intäktskapandet och därför kan intäkten redovisas. Detta gör att även det tredje kriteriet är uppfyllt. Oftast används metoden vid långa konstruktionsprojekt på entreprenad som exempelvis vägar, skeppsbyggen och dammar.⁷⁹

I Sveriges Byggindustriers branschrekommendation står det att projekten ska redovisas enligt första kronans princip. Detta innebär att intäktsredovisningen som görs enligt successiv vinstavräkning ska tillämpas redan i inledningsskedet av projektet och sedan pågå enligt samma villkor under hela projektets gång.⁸⁰

⁷⁴ Kam (1990), s. 258

⁷⁵ Schroeder et al (2005), s. 141

⁷⁶ Thomasson (2004), s. 80

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Kam (1990), s. 256

⁷⁹ Kam (1990), s. 256 f.

⁸⁰ Branschrekommendation från Sveriges Byggindustrier

Enligt den tolkning som görs av successiv vinstavräkning i ÅRL innebär metoden att ett avsteg från realisationsprincipen görs eftersom intäkterna redovisas före försäljningstillfället. I IAS 11 däremot finns ett annat synsätt. Enligt detta uppstår en fordran på beställaren under arbetets gång. Denna fordran finns i teorin och svarar inte mot en juridisk fordran. Under tiden arbetet fortgår kan det då sägas att arbetet avyttras och denna teoretiska, ofakturerade, fordran uppstår. Detta är att jämföra med en försäljning och gör att metoden är förenlig med realisationsprincipen.⁸¹

3.1.7.3 Resultatframtagning vid entreprenaduppdrag

Sedan den 1 januari 2005 är IAS 11, Entreprenader och liknande uppdrag, gällande standard för resultatframtagning vid entreprenaduppdrag i börsnoterade företag i Sverige. Den beskriver hur inkomster och utgifter i entreprenader behandlas i redovisningen. Det karakteristiska för entreprenaduppdrag är att de vanligtvis påbörjas och avslutas i olika redovisningsperioder, varför den grundläggande problemställningen blir hur intäkter och kostnader ska periodiseras under projektets gång. För rekommendationens räkning definieras entreprenaduppdrag, fastprisuppdrag och uppdrag på löpande räkning på följande vis i punkt 3:

Ett entreprenaduppdrag är ett uppdrag som följer av ett särskilt framförhandlat avtal och som avser produktion av ett objekt eller flera objekt som står i nära samband med, eller är beroende av, varandra med avseende på utformning, teknik och funktion, eller användning. Ett fastprisuppdrag är ett entreprenaduppdrag där avtal slutits om ett fast pris för hela uppdraget eller per producerad enhet och där priset kan höjas på grund av klausuler om kompensation för prisstegringar. Ett uppdrag på löpande räkning (cost plus contract) är ett entreprenaduppdrag där ersättning utgår för de utgifter som omfattas av avtalet samt med ett procentuellt tillägg på dessa utgifter eller med tillägg i form av ett fast belopp.

Ett entreprenaduppdrag i företagen vi undersöker i vår uppsats är alltså exempelvis produktion av byggnader, vägar, broar och dammar. Inom ramen för ett entreprenaduppdrag ingår även tjänster som har direkt samband med produktionen, exempelvis utförda av projektledare eller arkitekter, samt rivning och restaurering av objekt.

I IAS 11 sker en uppdelning mellan fastprisuppdrag och uppdrag på löpande räkning. Det kan även förekomma en mix av dessa om det finns ett uppdrag på löpande räkning med ett avtalat maximipris. Normalt tillämpas standarden på varje enskilt entreprenaduppdrag för sig, men det anges även undantag då den ska tillämpas på delar av ett uppdrag eller flera enskilda avtal sammantaget.

Uppdragsinkomstens storlek är svår att fastställa även då ett kontrakt specificerar denna på grund av osäkerhet i framtida händelser. Därför kan en revidering av uppdragsinkomsten bli nödvändig allteftersom framtida händelser blir kända och osäkerheten i dem minskar eller försvinner. Uppdragsinkomsten omfattar enligt punkt 11:

- *den ursprungliga avtalade ersättningen och*
- *justeringar av den ursprungliga avtalade ersättningen på grund av ändringar i omfattningen av uppdraget, incitamentsersättningar och särskilda anspråk gentemot beställare eller tredje part i den utsträckning*
- *det är sannolikt att justeringarna kommer att resultera i inkomster och*
- *justeringarna beloppsmässigt kan mätas på ett tillförlitligt sätt.*

⁸¹ Smith (2006), s. 142

Ändringar i omfattningen av uppdraget görs av beställaren, och även detta kan göra att uppdragsinkomsten ökar eller minskar.

Uppdragsutgifter omfattar enligt punkt 16:

- utgifter som har direkt samband med det enskilda uppdraget,
- utgifter som avser uppdragsverksamhet i allmänhet och som kan fördelas på enskilda uppdrag och
- sådana övriga utgifter som enligt entreprenadavtalet kan debiteras beställaren.

Sådana utgifter som inte kan hänföras till vare sig uppdragsverksamhet i allmänhet, eller till ett enskilt uppdrag ska aldrig ingå i uppdragsutgifterna.

För att åstadkomma en så rättvisande bild som möjligt genom företagets finansiella redovisning ska de ovan nämnda inkomsterna och utgifterna redovisas enligt punkt 22:

När utfallet av ett uppdrag kan beräknas på ett tillförlitligt sätt, ska uppdragsinkomsten och de uppdragsutgifter som är hänförliga till uppdraget redovisas som intäkt respektive kostnad i förhållande till uppdragets färdigställandegrad på balansdagen. En befarad förlust på uppdraget ska omedelbart redovisas som kostnad i enlighet med punkt 36.

Nyckeln för användningen av successiv vinstavräkning är således att utfallet kan beräknas utan alltför stor osäkerhet. Kriterierna för när utfallet av ett fastprisuppdrag kan beräknas på ett tillförlitligt sätt är att uppdragsinkomsten, de totala utgifterna och färdigställandegraden kan mätas tillförlitligt, samt att kundfordringarna som dessa beräkningar baseras på sannolikt kommer att tillfalla uppdragstagaren. Uppdragsutgifterna ska även kunna identifieras och mätas tillförlitligt, så att jämförelser med tidigare beräkningar kan göras. För ett uppdrag på löpande räkning räcker det med att uppdragsutgifterna kan identifieras och mätas tillförlitligt och även här att kundfordringarna är säkra. Rekommendationen poängterar efter detta att det är matchningsprincipen som ligger till grund för denna avräkning, så att intäkter, kostnader och resultat hänförs till den redovisningsperiod då arbetet utförs. Punkt 32 beskriver hur redovisningen går till när osäkerheten är stor:

När utfallet av ett uppdrag inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt ska

- *intäktsredovisning endast ske med belopp som motsvarar de uppkomna uppdragsutgifter som sannolikt kommer att ersättas av beställaren och*
- *uppdragsutgifter redovisas som kostnader i den period då de uppkommer.*

En befarad förlust på ett uppdrag ska omedelbart redovisas som kostnad i enlighet med punkt 36.

Det förklaras sedan i punkt 33 att den ovan nämnda osäkerheten i tillförlitlig beräkning kan vara vanlig i inledningen av nya projekt, men att detta i sig inte påverkar sannolikheten för att beställaren kommer att ersätta uppdragstagaren. I dessa fall begränsas den redovisade intäkten till "ett belopp som motsvarar de uppdragsutgifter som uppdragstagaren bedömer kommer att betalas av beställaren. Eftersom utfallet av uppdraget inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt redovisas ingen vinst." Även i detta fall tas en befarad förlust direkt upp enligt punkt 36.

När denna osäkerhet inte längre existerar ska redovisningen, enligt punkt 35, övergå till successiv vinstavräkning igen.

Mellan den 1 januari 2001 och den 1 januari 2005 var RR 10 gällande standard för redovisningen av entreprenaduppdrag i svenska börsnoterade företag. RR 10 överensstämmer i all väsentlighet med IAS 11, de enda skillnaderna är ett extra upplysningskrav i IAS 11 hänvisande till en IAS som inte finns som RR, och ett undantag i RR 10 som behandlar sambandet mellan redovisning och beskattning i juridiska personer i Sverige.

3.2 Redovisningens betydelse i en marknadsekonomi

Från den teoretiska uppbyggnaden av redovisning byts nu perspektiv för att utröna vilka krav som ställs på den och vad syftet är ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

3.2.1 Redovisningens syfte

Redovisning är viktigt i ett kapitalistiskt samhälle bestående av en marknadsekonomi styrd av utbud och efterfrågan. Eftersom resurserna i detta samhälle är begränsade är även de ekonomiska målen för olika grupper och individer begränsade. Extern redovisning visar därmed hur organisationer och företag använder sig av dessa begränsade resurser för att producera varor och tjänster som bjuds ut på den öppna marknaden för att personers ekonomiska mål ska kunna uppnås.⁸² Av den anledningen blir det intressant för olika intressenter att kunna analysera företagens verksamhet.

För att göra en företagsanalys krävs all möjlig information om företaget i fråga, mycket mer än den externa redovisningen ger. Den externa redovisningen fyller dock ett viktigt syfte i företagsanalysen genom att vara grunden till den finansiella analys som investerare och analytiker utför. Dessa är intresserade av att uppskatta företagets värde och förmåga att generera framtida kassaflöden, medan redovisningen inte gör anspråk på mer än att visa innevarande periods resultat och ställning.⁸³

Syftet med redovisningen ur ett marknadsperspektiv är alltså att förse företagets intressenter med information om dess resultat och ställning,⁸⁴ vilket går hand i hand med syftet enligt IASB beskrivet ovan. I och med att aktieägarintresset är centralt inom det anglosaxiska synsättet på redovisning och eftersom IASB:s standarder bygger på detta är aktieägarna de viktigaste intressenterna att förse med information.

3.2.2 Agentteori

Aktieägarna fattar beslut rörande företagets verksamhet mångt och mycket genom information som ges i årsredovisningar och kvartalsrapporter. Denna information ligger också till grund för nya investeringsbeslut och påverkar aktiepriserna.⁸⁵ I publika bolag är ägandet så spritt att det leder till en risk att ägarna inte kan bevaka sina intressen på ett bra sätt. Detta kan förklaras genom agentteori.

Agentteorin är en positiv redovisningsteori som försöker förklara observerade redovisningssätt och redovisningsstandarder baserat på teorier om pris, agenter, valmöjligheter hos allmänheten

⁸² Schroeder et al (2005), s. 1 f.

⁸³ Thomasson (2004), s.11

⁸⁴ Ibid, s. 5

⁸⁵ Schroeder et al (2005), s. 548

och ekonomisk reglering.⁸⁶ Den tar den effektiva marknadshypotesen som given och ser redovisning som det som tillgodoser kapitalmarknader med information. Enligt den effektiva marknadshypotesen reflekterar marknadspriser all tillgänglig information så att arbitragevinster inte är möjliga.⁸⁷

Ett agentförhållande definieras som när en eller flera personer, kallade principaler, genom ett kontrakt ger i uppdrag åt en eller flera andra personer, kallade agenter, att utföra en tjänst åt dem, som innebär att agenten även får viss beslutanderätt i utövandet av tjänsten. Eftersom ett grundantagande i agentteorin är att alla individer försöker maximera sin egen förväntade nytta av alla händelser innebär det att agenten inte alltid kommer att agera i linje med principalens bästa, utan snarare sitt eget bästa.⁸⁸ Om principalen inte kan övervaka agenten finns det därmed risk för att denne involverar sig i opportunistiskt beteende.⁸⁹ Det finns fyra olika typer av opportunistiskt beteende som kan leda till konflikter mellan principaler och agenter i ett företag.⁹⁰

Moral hazard innebär att företagsledare avnjuter företagets resurser i form av förmåner åt sig själva snarare än att investera dessa i lönsamma projekt. Låga utdelningar beror på att företagsledares bonusar ofta är kopplade till tillväxt inom företaget, så att vinster hellre behålls för tillväxtens skull än delas ut. *Risk aversion* uppstår när företagsledare har stora egna intressen i sitt företag så att de tar lägre risker än andra aktieägare skulle önska. Anledningen är att övriga aktieägare själva kan diversifiera bort risken. Detta är även kopplat till att företagsledaren inte vill riskera sitt rykte genom att misslyckas i sitt arbete och driva ett företag mot konkurs. Slutligen uppstår konflikter till följd av olika tidshorisonter mellan agenterna och principalerna. Företagsledare kan använda sig av subjektiva redovisningsmetoder för att anpassa periodens resultat efter rådande situation, så att denne kan maximera exempelvis bonusar eller pensioner, istället för att se på investeringar över företagets tidshorisont.⁹¹

Det går att överkomma det opportunistiska beteendet på olika sätt, exempelvis genom incitamentssystem eller övervakning.⁹² På en aktiemarknad består principal-agentförhållandena av kontrakt mellan aktieägarna och företagsledningen.⁹³

Aktieägarna kontrakterar ut styrandet av ett företag till en styrelse och ledning, eftersom de ofta saknar den expertis som krävs för att kunna leda bolaget samt ofta är många till antalet och spridda över världen. För att de ska kunna fatta beslut om företagets strategi och förvaltning är det viktigt att den kontrakterade ledningen förmedlar information för att skapa ett beslutsunderlag. Aktieägarna måste då kunna avgöra om den kontrakterade ledningen faktiskt styr företaget som aktieägarna vill och med deras bästa framför ögonen.⁹⁴ I en marknadsekonomi är det revisorns roll att upprätthålla tilltron till informationen som företagen ger ut i sina årsredovisningar, revision av företag sker alltså till följd av behovet av tillförlitlig information från företagets sida och behovet av att övervaka vad ledningen gör.⁹⁵ Revisionen ger en ökad trovärdighet åt företagets ekonomiska information och ökad tilltro till hur styrelse och VD fullföljer sina uppdrag. Revisionsberättelsen utgör på grund av det, tillsammans med årsredovisningen, beslutsunderlag

⁸⁶ Ibid, s. 114

⁸⁷ Brealey, Myers (2003), s. 296

⁸⁸ Jensen, Meckling (1976), s. 5

⁸⁹ Perloff, s. 701-702

⁹⁰ McColgan, s 7

⁹¹ McColgan, s 7 ff

⁹² Perloff, s. 701-702

⁹³ Schroeder et al (2005), s. 114

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ribers, Bo, Revision - introduktion, föreläsning 2006-08-28, kurs 3108, Handelshögskolan i Stockholm

för företagets intressenter.⁹⁶ Därmed är det den externa revisorn som står för övervakningsrollen utifrån agentteorin.

3.2.3 Aktiemarknadsperspektivet

Det som efterfrågas av aktiemarknadens aktörer är att de ges rätt information och att den information som ges är pålitlig. Detta kan ses som att det uppfylls i tre steg; företagets sammanställning av informationen, den oberoende revisionen av informationen och företagets kommunikation av informationen.

3.2.3.1 Företagens sammanställning av informationen

Företagens sammanställning av informationen handlar om vilken redovisningsmetod som används och vilka regleringar de måste ta hänsyn till

Svenska företag måste följa ÅRL vid upprättandet av sina finansiella rapporter. De ska enligt denna upprättas i enlighet med god redovisningssed, vilket innebär att förekommande praxis och rekommendationer ska följas.⁹⁷ God redovisningssed i Sverige bestäms först och främst genom en traditionell lagtolkning, grundad på reglernas ordalydelse och deras syften, men om denna tolkning inte räcker ska en utfyllande tolkning med förankring i faktisk förekommande redovisning eller bokföring göras.⁹⁸ Det innebär i praktiken att de inte tillåts att avvika från lagregler för att ge en rättvisande bild eller följa god redovisningssed, men avvikelser från allmänna råd och rekommendationer tillåts för detta ändamål. Stockholmsbörsen konstaterade dock sommaren 2003 att det för börsnoterade företag i princip är omöjligt att avvika från redovisningsrådets rekommendationer, och skyldigheten att följa god redovisningssed återfinns inte heller i EG:s fjärde direktiv om redovisning.⁹⁹ Fjärde EG-direktivet utgör annars mycket av grunden till ÅRL, i och med Sveriges medlemskap i EU. Det är också från EU som kravet på att börsnoterade företags koncernredovisning från och med år 2005 använder IAS/IFRS, med det anglosaxiska aktieägarfokuset, kommer.¹⁰⁰

Ur ett ägarperspektiv är det viktigt att informationen ger en rättvisande bild av resultat och ställning. Med rättvisande bild betonas användandet av verkliga värden i redovisningen, och redovisningsmetoder där tillgångar aktiveras istället för att kostnadsföras¹⁰¹, exempelvis forskning och utveckling. I och med detta blir matchningsprincipen en viktig utgångspunkt ur ett aktieägarperspektiv och det anglosaxiska synsättet på redovisning. Fokus ligger på marknadsvärden på tillgångar och skulder, så att det är lätt för nuvarande ägare och potentiella investerare att kunna skaffa sig en uppfattning om företagets verkliga värde. I motsats till detta står borgenärsperspektivet, som fokuserar på försiktighetsprincipen och användning av historiska kostnader för att säkerställa att borgenärerna kan lita på att de får tillbaka sina pengar.¹⁰²

⁹⁶ FAR Förlag (2006), s. 26

⁹⁷ ÅRL § 2:2

⁹⁸ Proposition till 1999 års Bokföringslag i Thomasson (2004), s. 19

⁹⁹ Thomasson (2004), s. 19

¹⁰⁰ Ibid, s. 8-9

¹⁰¹ Smith (2006), s. 88 f.

¹⁰² Smith (2006), s. 88 f.

3.2.3.2 Kvalitetssäkring av informationen

Revisorn är enligt agentteorin den oberoende granskaren som kvalitetssäkrar informationen. Detta måste ske för att principalerna ska kunna försäkra sig om att opportunistiskt beteende hos agenterna undviks. Oberoendet garanteras genom att revisorn följer god revisorssed och tillämpar god revisionssed. God revisorssed innebär att FAR:s yrkesetiska regler följs,¹⁰³ som handlar om oberoende, integritet, objektivitet, professionalism, tystnadsplikt och även god revisionssed.¹⁰⁴ God revisionssed innebär i stort att FAR:s revisionsstandarder följs under revisionen. Målet med en revision är ytterst att avlägga den revisionsberättelse som blir till underlag för användare av finansiell information tillsammans med företagets årsredovisning. En revision som utförs enligt god revisionssed ska utformas så att revisorn med hög men inte absolut säkerhet kan bestyrka att årsredovisningen i sin helhet inte innehåller väsentliga felaktigheter.¹⁰⁵

Enligt lag är det bara årsredovisningen som behöver kvalitetssäkras av revisorn men även kvartalsrapporter kan granskas. Detta är frivilligt för företagen men Stockholmsbörsen kräver att de listade företagen uppger om kvartalsrapporterna är granskade eller inte.¹⁰⁶ Om dessa rapporter granskas av revisorn sker det enligt SÖG 2410 eller SÖG 2400. Förfarandet innebär att en översiktlig granskning görs men till skillnad från revisionen av årsredovisningen har den en annan inriktning och mindre omfattning. Den översiktliga granskningen utmynnar i att revisorn uttalar en slutsats om det har framkommit omständigheter som pekar på att inte delårsrapporten i all väsentlighet är upprättad enligt lag och tillämpliga rekommendationer. Eftersom slutsatsen grundar sig på en översiktlig granskning är den inte lika säker som uttalandena efter en vanlig revision.¹⁰⁷

3.2.3.3 Företagens kommunikation av informationen

Syftet med redovisningen är slutligen att skapa beslutsunderlag åt aktieägarna. De behöver enligt agentteorin de finansiella rapporterna för att utöva kontroll över och fatta beslut rörande företaget de äger, men som agenter styr åt dem. Frågan blir då vilken sorts information de kräver och hur ofta de vill ha den. För att utgöra rätt sorts underlag måste väsentlig information kommuniceras till aktiemarknaden av företagen.

Human Information Processing är en benämning på forskning rörande hur en individ förmår att hantera stora mängder information, vilket kan ligga till grund för hur individuella investerare fattar beslut på basis av all företagens lämnade information, bland annat balansräkningar, resultaträkningar, kassaflödesanalyser, femårssammanställningar, noter, skriftliga uttalanden från företagsledning och framtidsprognoser. Den har kommit fram till att individer är selektiva när information väljs ut, eftersom de inte är kapabla att hantera oändliga mängder. Eftersom beslut sedan fattas på denna selektiva information kan dessa beslut inte vara optimala. Eftersom individer inte kan integrera all information väljer de även gärna ut den sekventiellt, och undviker gärna osäkerheter.¹⁰⁸ Detta innebär att mer information inte är bättre, utan snarare att rätt information kommer att ge bättre beslut på marknaden.

¹⁰³ FAR Förlag (2006), s. 24

¹⁰⁴ RS 200

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Stockholmsbörsens hemsida, <http://omxgroup.com/nordicexchange> 2007-05-02

¹⁰⁷ SÖG 2410

¹⁰⁸ Schroeder, s. 117

4 Empiri

I detta kapitel beskrivs vad som kommit fram under intervjuer vad gäller både bakgrund till metoden nollavräkning och vad den har för betydelse. Kapitlet börjar med en generell beskrivning av bakgrunden för att sedan gå vidare till intervjuerna med de olika marknadsaktörerna. Materialet från intervjuerna har redigerats men i många fall används respondenternas egna uttryck.

4.1 Bakgrund till metoden

För att beskriva bakgrunden till nollavräkning belyser detta avsnitt innehållet i branschrekommendationen, ett enkelt sifferexempel görs samt material från intervjun på Svenskt Näringsliv redovisas. Även annan debatt på området tas med.

4.1.1 En definition av nollavräkning

För att få en uppfattning om begreppet nollavräkning förklaras dess innebörd med utgångspunkt i den enda nedskrivna definitionen som finns av den och hur den påverkar resultat och marginaler.

4.1.1.1 Branschrekommendationen

Sveriges Byggindustrier utgav sin första branschrekommendation om successiv vinstavräkning 1996. Fram till 1 januari 2001 var detta den enda rekommendation som behandlade ämnet, efter det datumet trädde RR 10, Entreprenader och liknande uppdrag, i kraft. I och med detta gjorde Sveriges Byggindustrier en översyn av sin egen branschrekommendation. Rekommendationen har till uppgift att knyta samman de krav som finns i RR 10 med den erfarenhet och beskrivningssätt som finns i branschen. På detta sätt har en grund för en gemensam tillämpning av successiv vinstavräkning inom branschen skapats och som ger uttryck för god redovisningssed.¹⁰⁹ I denna rekommendation finns nollavräkning beskriven i ett speciellt avsnitt om särskilda frågeställningar. Nollavräkningen som här beskrivs har samma innebörd som den möjligheten som finns i IAS 11 att inte redovisa större intäkter än de som precis täcker kostnaderna om inte en tillförlitlig bedömning kan göras.

Nollavräkning är en variant på successiv vinstavräkning men där det görs undantag från första kronans princip. När en tillförlitlig bestämning av projektintäkt och projektkostnad inte kan göras används denna metod istället för den vanliga successiva vinstavräkningen. Metoden går ut på att projektet redovisas med en intäkt som är lika stor som den upparbetade kostnaden för perioden. Detta gör att periodens resultat blir noll. Dock är detta bara i avvaktan på att en resultatbestämning kan göras. Så snart det är möjligt ska successiv vinstavräkning användas som vanligt igen, det vill säga när det är möjligt att uppfylla kravet på tillförlitlighet. Även vid nollavräkning beaktas förväntade förluster. Om nollavräkning används i så stor omfattning att det har en väsentlig inverkan på periodresultatet bör upplysning om detta lämnas i särskild not.¹¹⁰

¹⁰⁹ Branschrekommendation från Sveriges Byggindustrier

¹¹⁰ Ibid.

4.1.1.2 Sifferexempel

Här konstrueras ett exempel för en jämförelse mellan användandet av successiv vinstavräkning, färdigställandemetoden och nollavräkning som övergår i successiv vinstavräkning.¹¹¹ Exemplet visar effekterna på resultaträkningen och rörelsemarginalen för ett fiktivt projekt som löper över fyra år. Vi antar att projektet har en förväntad intäkt på 8 miljoner kronor och förväntad kostnad på 6 miljoner kronor. Kostnaden respektive år beräknas vara 1; 3; 1,5 och 0,5 miljoner kronor. Som syns tydligt i detta exempel kommer marginalen genom en *catch-up* effekt det år/period som nollavräkningen för projektet avslutas och övergår i successiv vinstavräkning att påverkas och vara högre än projektets marginal.

Resultaträkning med färdigställandemetoden				
	2007	2008	2009	2010
Intäkt	0	0	0	8
Kostnad	0	0	0	6
Vinst	0	0	0	2
<i>Rörelsemarginal</i>	0 %	0 %	0 %	25,0 %
Resultaträkning med successiv vinstavräkning				
	2007	2008	2009	2010
Intäkt	1,333	4,000	2,000	0,667
Kostnad	1,000	3,000	1,500	0,500
Vinst	0,333	1,000	0,500	0,167
<i>Rörelsemarginal</i>	25,0 %	25,0 %	25,0 %	25,0 %
Resultaträkning med nollavräkning, successiv vinstavräkning från år 3				
	2007	2008	2009	2010
Intäkt	1,0	3,0	3,3	0,667
Kostnad	1,0	3,0	1,5	0,500
Vinst	0,0	0,0	1,8	0,167
<i>Rörelsemarginal</i>	0 %	0 %	55,0 %	25,0 %
Här görs full catch-up				

¹¹¹ Exemplet baserat på information från intervjuerna med företag och revisorer.

4.1.2 Historiken kring införandet och användandet av metoden

För att få en djupare förståelse för begreppet nollavräkning ska här göras en historisk beskrivning över metoden och dess införande i och med användandet och införandet av successiv vinstavräkning.

4.1.2.1 *Införandet av och initiativet till successiv vinstavräkning och nollavräkning*

Runt årsskiftet 1995/96 skapades en debatt gällande huruvida redovisningen även i fortsättningen skulle ske genom färdigställandemetoden, eller om IAS 11 istället skulle följas. Under Finforum 1995 hölls ett seminarium då Hans Edenhammar från fondbörsen samtalande med revisorn och redovisningsrådsledamoten Sigvard Heurlin samt Uno Frid som varit verksam som ekonomidirektör och konsult inom NCC sedan 1962. Heurlin framhöll att det för honom var en avvägning mellan informationsvärde och relevans, där den nya metoden skulle ge bättre information. Samtidigt innebar den mer subjektivitet, där misstag kommer begås även om personer anstränger sig och spelplanen öppnas för egna bedömningar och situationsanpassad resultatredovisning. Frid ansåg att metoden inte var något nytt för byggföretagen eftersom de redan använder den för intern styrning sedan länge, men pekade på att denna information inte är jämförbar mellan företagen. Frid var också bekymrad över att stora projekt som exempelvis Öresundsbron eller Arlandabanan tar ända upp till fem till tio år att slutföra, och att detta innebär en enorm svårighet att börja resultatavräkna vinst från första kronan. Heurlin ansåg dock att IAS 11 tar hand om detta problem, genom att säga att det vid varje tidpunkt ska göras den bästa möjliga uppskattningen och tyckte inte att det faktum att en plötslig befarad förlust kan behöva redovisas när som helst gjorde metoden mindre relevant.¹¹²

I en proposition från 1995/96 till Årsredovisningslagen konstateras det att det såväl inom EG:s kontaktkommitté som i internationell redovisningspraxis ansetts att successiv vinstavräkning kan vara möjlig vid entreprenader. Detta skulle bero på en förändrad syn på när intäkter kan anses realiserade och att därför fordringar för utfört arbete under vissa förutsättningar kan tas upp som intäkt under tiden som projektet löper. Regeringen ansåg dessa regler bidra till en rättvisande bild av företagets resultat och ställning och att de därför borde tas med i den nya lagstiftningen. Det tillades även att möjligheten borde begränsas till pågående arbeten för annans räkning.¹¹³

Inom branschen innebar övergången en glidning från försiktighetsprincipen till rimlig försiktighet. Internt hade metoden funnits parallellt med den externa redovisningen som styrmedel men skillnaden jämfört med att använda färdigställandemetoden var stor. Dessutom bidrog inte den gamla metoden till att höja tilltron till vad redovisningsekonomerna på företagen gör eftersom de satt och skapade ett nytt resultat som visades utåt. Färdigställandemetoden skapade problem vad gällde informationsgivandet utåt och det fanns risk för läckor och insiderproblem. Den gamla metoden innebar också att svängningarna i branschen underströks vid kortfristiga periodbokslut. Företaget hade kommandot helt och hållet vilket kunde leda till tvister med skattemyndigheten, speciellt vid årsslut, eftersom det var godtyckligt exakt vilket år ett resultat kom fram. Företagen avgjorde själva när ett projekt kunde anses som färdigt. Att färdigställandemetoden gav skattekrediter var ett tag en faktor som försenade övergången till successiv vinstavräkning. I och med att räntorna blev lägre under 90-talet minskade dock denna fördel. Dessutom var det inte heller så stora resultat som låg och väntade på att redovisas. Motivet till varför branschen ville använda sig av successiv vinstavräkning var nu att de ville hålla ihop den interna och den externa

¹¹² Holmquist, Wennberg, Balans nr 1 1996

¹¹³ Prop. 1995/96:10, del 2, s. 73 ff.

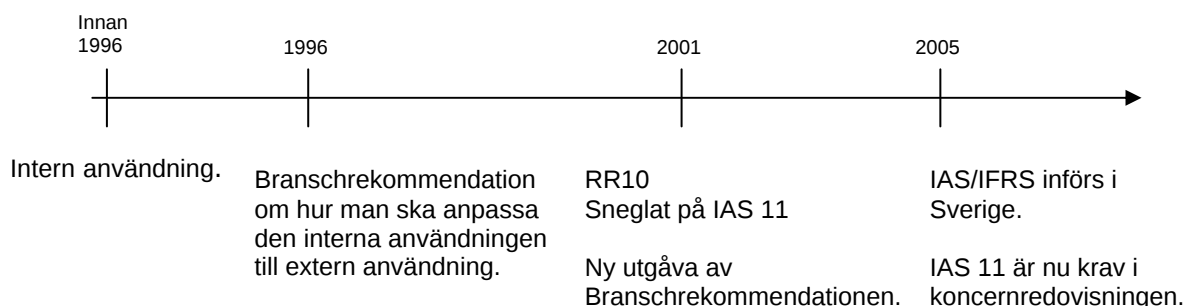
redovisningen och i slutet på 80-talet och början på 90-talet fördes därför debatten om att metoden borde användas.¹¹⁴

Det var alltså branschen som tog initiativet till förändringen och inte analytikerna som det skulle ha kunnat tros.¹¹⁵ Byggentreprenörernas (numera Sveriges Byggindustrier) urval av stora branschföretag visade att resultatavräkningsgrader, som är förhållandet mellan årets fakturering och resultatavräknad fakturering, de senaste 10 åren legat mellan 70 och 140 procent och att variationerna tycktes ha följt konjunkturerna. Analytiker kan jämföra resultaten rakt av mellan företagen och analysera skillnader på tiondelar av procent trots att det kan vara stor skillnad på resultatavräkningsgraderna i dessa företag, framhävde Frid under Finforum. Han tillade att en enkel jämförbarhet mellan företagen inte uppnås enbart genom införande av successiv vinstavräkning i dem. Heurlin menade dock vid samma tillfälle att metoden ändå skulle komma att ge marknaden väsentligare och mer värdefull information, trots subjektiva bedömningar på många nivåer för att komma fram till slutresultatet, i NCC:s fall i så mycket som 5000-6000 projekt årligen, där olika ansvariga ska rapportera in de nödvändiga uppgifterna.¹¹⁶

4.1.2.2 Användandet av metoden

Avsnittet inleds med en tidsaxel över införandet av successiv vinstavräkning och nollavräkning i Sverige, gjord för att underlätta förståelsen för läsaren. Senare i avsnittet beskrivs innehållet i denna mer utförligt.

Införandet av successiv vinstavräkning i svenska byggföretag.

Inom Sveriges Byggindustrier har praxis för hur successiv vinstavräkning ska användas varit väl utvecklad. Denna återkopplade till bokföringslagens krav på redovisningen. Den första branschrekommendationen vad det gällde successiv vinstavräkning som kom 1996 innebar ett försök att översätta det företagen tillämpade internt till hur det skulle tillämpas vid extern rapportering. I och med att det fanns god redovisningssed inom byggbranschen kunde praxis sättas på detta sätt, de krav som måste vara uppfyllda inom redovisningen belystes. Facit till hur denna rekommendation skulle uppfyllas fanns redan i och med att IAS 11 hade funnits sedan lång tid tillbaka. När de svenska rekommendationerna utformades sneglades det på hur det såg ut utomlands och därför var Sverige relativt väl förberett för IAS. När IAS 11 kom fanns det ingen svensk branschrekommendation och när RR 10 senare infördes, vilken följer denna standard, gjordes en översyn av branschrekommendationen vilken kom i ny utgåva 2001. Den största

¹¹⁴ Intervju med Carl-Gustaf Burén, 2007-05-07

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Holmquist, Wennberg, Balans nr 1 1996

skillnaden blev att i IAS 11 finns det formella krav på att det projekt för projekt ska tas ut skuldsaldo eller fordringssaldo. I den första branschrekommendationen var det bara en slutsummering. Att RR 10 kom 2001 innebar att företagen inte längre kunde redovisa hur de ville vad det gällde entreprenadprojekten.¹¹⁷ I en bilaga till utkastet till rekommendation om redovisning av entreprenaduppdrag (RR 10) står det att det i Byggentreprenörernas branschrekommendation från 1996 anges att färdigställandemetoden bör tillämpas om ett företags förutsättningar för en tillförlitlig tillämpning av successiv vinstavräkning inte föreligger. Vidare står det sedan att Rådets rekommendation inte ger utrymme för redovisning enligt färdigställandemetoden.¹¹⁸ Efter 2005, när kravet på att följa IAS/IFRS infördes, har koncernredovisningen varit helt styrd. Efter att byggföretagen i många år hade levt i två världar, med färdigställandemetoden externt och successiv vinstavräkning internt, fanns det nu bara en metod att följa. Idag har branschrekommendationen ingen vikt i förhållande till IAS/IFRS, men följs den så är den anpassad så att även IAS följs. På så sätt är rekommendationen ett historiskt dokument. Dock är den mer detaljerad än andra och anpassad till just byggbranschen. Dessutom kan det vara till nytta för företag som funderar över en särskild fråga.¹¹⁹

Vad det gäller nollavräkning har den sett likadan ut hela tiden i rekommendationen och standarder. Redan från början innebar den att projekten skulle bedömas individuellt ifall ett resultat kunde tas fram eller inte, beskrivningen av hur företagen praktiskt skulle tillämpa metoden var sparsmakad. Innebörden var också även från början att om ett företag använder nollavräkning så ska de i alla fall prognostisera ett resultat som åtminstone inte är negativt. Under hela perioden från att successiv vinstavräkning har börjat införas i företagens redovisning till idag har IAS 11 sett likadan ut. På Sveriges Byggindustrier ser de på nollavräkning som något som används i extremfall och det är också så det togs upp vid rekommendationens grundutformning. Detta är exempelvis då företag tar på sig projekt baserat på förtroende mer än tydliga avtal men att de vet att de kommer att kunna sortera ut begreppen i efterhand. De fall där de överhuvudtaget inte kan fastställa ett resultat är ytterst få. När företaget följer IAS 11 behöver de bara kunna säga att de åtminstone kommer att få mer i ersättning än de kostnader de lagt ner för att använda successiv vinstavräkning utan att nollavräkna. Principiellt skulle nollavräkning kunna innebära att resultatet tas upp till noll ända tills projektet är färdigställt om det inte är förrän då som företaget vet om de kommer få ett positivt resultat, eller om deras uppfattning är att projektet faktiskt kommer gå med plus minus noll. Eftersom det är första kronans princip som gäller är det fel om ett företag väntar tills 25-50 procent av projektet är färdigställt innan de resultatavräknar. Dock kan det nog hända att företag väljer att inte resultatavräkna om de bara befinner sig i en etableringsfas där de lägger ner pengar utan att något produktivt läggs ner i själva projektet.¹²⁰

Vid nollavräkning är det ett nollresultat som används som prognos istället som vid successiv vinstavräkning då det är ett positivt resultat. Detta gör att branschen på så vis tycker att de följer matchningsprincipen även om nollavräkning används. Problemet med nollavräkning är istället att företaget då indirekt har sagt att de inte kommer att gå med förlust över huvudet. Det finns ju ändå ett visst mått av osäkerhet, trots den uppbyggda apparaten kring successiv vinstavräkning, som inte går att komma ifrån. IAS 11 utesluter inte oförutsedda händelser och det är också en anledning till att nollavräkning används marginellt. Eftersom prognosverksamheten och bedömningar fungerar tillåts företagen att ta upp oväntade förluster direkt när de inträffar. Detta ska vara kopplat till om de hade informationen tidigare eller inte. Projekten som räknas var för sig för att sedan summeras ska vara uppbyggda underifrån och inte igen utsättas för nedtoning av resultatet för att det finns stora risker. I metoden successiv vinstavräkning ligger krav på att företagen arbetar konsekvent. De har hela tiden kvartalsboksluten att arbeta mot. Sen kan de ju

¹¹⁷ Intervju med Carl-Gustaf Burén, 2007-05-07

¹¹⁸ FAR Info nr 14 1998, 458.

¹¹⁹ Intervju med Carl-Gustaf Burén, 2007-05-07

¹²⁰ Ibid.

vara optimistiska eller pessimistiska i prognosen men går det dåligt kan det ha personliga konsekvenser för den som lämnar prognosen. Det finns därför utrymme för subjektivitet men uppfattningen är att nollavräkning tillämpas lika bland de stora inom branschen. Det är egentligen bara NCC som haft en annan modell tidigare. Tidigare har företagen även hänvisat till branschrekommendationen. Hur stor roll nollavräkning spelar för resultat och marginaler beror på hur stora projekten är men många gånger jämnar osäkerheterna ut varandra. Därför redovisas inte nollavräknade projekt för sig. Istället är det mängdhanteringen som är den stora utmaningen.¹²¹

4.2 Revisorer

De båda revisorernas svar från intervjuerna redovisas här tillsammans. Svaren har delats upp på olika områden för att göra det mer lättöverskådligt.

4.2.1 Successiv vinstavräkning

Båda revisorerna konstaterar att successiv vinstavräkning och färdigställandemetoden är de metoderna som är tillåtna enligt svensk redovisningssed men att färdigställandemetoden ofta används i moderbolagen av skatteskal. Däremot är företagen bara tillåtna att använda successiv vinstavräkning på sina entreprenadprojekt i koncernen enligt IAS/IFRS. För att ha möjlighet att göra detta menar revisorerna att det krävs att företagen har bra system och rutiner för att göra kalkyler. Den ena revisorn påpekar att successiv förlustavräkning inte finns och att därför befärade förluster eller ändring av resultatet får kostnadsföras direkt. Han anser även att nollavräkning och färdigställandemetoden ger samma resultateffekt, men att omsättningen blir större med nollavräkning. Fördelen med färdigställandemetoden för företaget är enligt honom att de slipper skatta något innan projektet är färdigt och garantibesiktigt. Successiv vinstavräkning används istället för marknadens skull, för att visa hur det går för bolaget. Han berättar vidare att vid färdigställandemetoden brukar faktureringen alltid ligga före, för att kunna undvika kreditförluster och kreditrisker. Därför visar inte heller balansräkningen den riktiga ställningen med denna metod.

4.2.2 Användandet av nollavräkning

Revisorerna förklarar begreppet nollavräkning som att det används när företaget inte vet det exakta resultatet av projektet i början av det och att de då sätter intäkterna lika stora som kostnaderna. En av revisorerna tar komplexa entreprenadprojekt som exempelvis långa tunnlar som typexempel på när nollavräkning kan komma att tillämpas. Företaget vet inte vad de kommer att stöta på när de börjar gräva. Han anser det vara en bra metod eftersom färdigställandemetoden egentligen inte är en bra metod för långa kontrakt. Han förklarar vidare att någonstans på vägen börjar de sedan med vanlig successiv vinstavräkning istället och får då en *catch-up* effekt. Halva marginalen, som tidigare är oredovisad, kommer då fram i projektet. Detta gör de när resultatet av projektet är säkert.

Schabloner för när detta ska ske används inte, enligt båda revisorerna. Företagen gör hela tiden individuella bedömningar i varje projekt. En av revisorerna berättar att eftersom olika människor applicerar reglerna på olika sätt leder detta till att nollavräkning används olika i företagen även om det vore rimligt med lika tillämpning. Detta bottnar i att det är en subjektiv redovisningsmetod

¹²¹ Ibid.

och att det inte går att objektivt definiera vad som är en osäker situation. Han förklarar vidare att han tror att det generellt sett är större skillnad mellan företag än mellan länder. Den andra revisorn berättar att de stora byggföretagen samarbetade om tillämpningarna i branschrekommendationen, men att de inte enades om exakta kriterier för när nollavräkning ska användas. Om en stor del av projekten nollavräknas anser revisorerna att information om detta bör lämnas eftersom en förhöjd risk då kan anas. Finns det ingen information i årsredovisningen får det antas att det inte berör en så stor del av alla företags projekt. En av revisorerna berättar att begreppet nollavräkning kan missförstås med att projektet inte har några intäkter alls, men det är ju bara så att det inte tas upp någon vinst. Han berättar vidare att NCC till och med 2004 hade en schablonmodell för när nollavräkning skulle tillämpas. Denna gick ut på att projekt över ett visst värde skulle nollavräknas innan upparbetningsgraden var 50 procent. Den var inte nollavräkning i dess rätta bemärkelse utan mer ett sätt att under övergången få grepp om hur de skulle använda successiv vinstavräkning. Den var till för att inte börja använda successiv vinstavräkning för tidigt medan företaget lärde sig denna nya metod. I NCC:s fall gjordes då en schablon tillämpning av paragraf 33 i IAS 11 eftersom de ansåg det generellt vara stor osäkerhet i att bedöma projekt över ett visst värde. Han förklarar att schablonen innebar nollavräkning konceptuellt eftersom de inte redovisade någon vinst under en viss del av projektets tid. Denna tillämpning gav ingen bra bild av osäkerheten. Det blev väldigt stora slag om färdigställandegraden var 45 procent i slutet av första kvartalet och 55 procent i slutet av andra kvartalet. Fast denna risk anser han föreligger även idag med subjektiva bedömningar baserat på graden av osäkerhet om när övergången mellan redovisningssätten sker. Sammanfattat minskade i alla fall det subjektiva inslaget med den gamla regeln som NCC hade. Nu är det enbart subjektiva bedömningar. En av revisorerna skulle kunna tänka sig att företagen kan ha ett årsredovisningsperspektiv och ett annat internt styrningsperspektiv på denna redovisning.

Båda revisorerna berättar att denna metod spelar roll för hur stora marginalerna och resultaten blir men stora byggbolag har många projekt, som alltid är i olika faser, vilket ger en utjämnningseffekt. Dessutom är byggbranschen bra på att göra bedömningar, vilket gör att omfattningen av nollavräkning inte är så stor. En av revisorerna förklarar att osäkerheten pendlar med konjunkturen då denna påverkar efterfrågan och hur mycket intäkter företagen kan räkna med för ett givet projekt. Båda tycker att informationen som företagen lämnar om nollavräkning i sina årsredovisningar är tillräcklig eftersom de anser att nollavräkningens påverkan på marginaler och liknande nyckeltal är ändå ett marginellt problem. I vilket projekt som helst kommer slutkalkylen som regel att avvika från produktkalkylen, vilket också påverkar dessa nyckeltal. De förklarar vidare att med tillräckligt stor mängd projekt blir det inte någon väsentlig effekt för användare av årsredovisningen. Det ger bara en marginell effekt på hela resultatet vid övergången från nollavräkning till successiv vinstavräkning, eftersom projekten detta tillämpas på är så pass få. Om de däremot tittar på kvartalsdata istället för helårsdata så ligger det där effekter av övergångar och projekt i olika faser. I NCC Construction exempelvis är det inte enbart förändring av byggstocken som ger stora variationer, utan även en del ändrade bedömningar. Här berättar en av revisorerna att även förlustprojekten kommer in.

4.2.3 Subjektiva bedömningar

Båda revisorerna menar att det självklart går att påverka vad som redovisas med sådana här typer av redovisningsmetoder men att i det här sammanhanget är de subjektiva bedömningarna ett mindre problem. Anledningen är, enligt dem, att antalet projekt av detta slag är begränsat och att företagen inte ändrar sin bedömning av täckningsbidrag från period till period. Implicit i att bedömningarna är subjektiva förstås ju att de aldrig kan bli objektiva efter en mall, vilket alltid påverkar dem. En av revisorerna förklarar att i dessa stora företag som det handlar om kommer bedömningen utifrån de enskilda projekten, inte företagsledningen. Det verkar då svårt att försöka

fuska med siffrorna, personerna inser att det finns mycket folk som ser och vet vad som händer. Några tecken på medvetet fiffel har inte någon av revisorerna sett till i branschen. En av dem förklarar att det inte behöver vara så att de vill frisera siffrorna, de har ofta dålig koll på läget och olika bedömare kommer fram till olika resultat. Kostnaderna är helt enkelt det som styr upp arbetsbetsgraden.

4.2.4 Revisionen inom denna bransch

Revisorerna förklarar att de granskar projekten och för resonemang avseende de projekt som nollavräknas och de som inte gör det. Efter ett tag lär de sig vilka projekt som innebär högre risk och som det ofta går dåligt för. De lär sig även vilka marginaler de brukar ha och kan då fråga sig varför vissa projekt skiljer sig från resten eller normen. Dessa projekt följs för att se om de ansvariga på byggbolagen vet hur de ligger till. Dessa personer tillsammans med revisorerna försöker sedan bedöma om det är rimligt. En av revisorerna förklarar att det är viktigt för dessa företag att inte ge sig in i stora komplexa projekt med hög risk. En av revisorerna menar att det som revideras mycket och mycket är framtidsbedömningar, vilket gör att det är stor osäkerhet både i utfall och i revision.

4.3 Företagen

För att ta reda på hur företagen ser på nollavräkningens praktiska betydelse och för att få en bild av dess användning har ekonomiansvariga på de olika företagen intervjuats samt årsredovisningar för respektive företag studerats. Det ges även en kortfattad beskrivning av varje företag i undersökningen.

4.3.1 Beskrivning av företagen i undersökningen

Svenska NCC är ett av nordens största byggföretag med en omsättning 2006 på 56 miljarder kronor och 22 000 anställda. Företaget har varit noterat på Stockholmsbörsen sedan 1988. NCC största område är att skapa miljöer för arbete, boende och kommunikation genom att utveckla och bygga bostäder, kommersiella fastigheter, industrilokaler och offentliga byggnader, vägar och anläggningar samt övrig infrastruktur. De är verksamma inom hela värdekedjan. Den huvudsakliga verksamheten bedrivs i Norden men NCC finns även i Baltikum och Tyskland där de bygger bostäder i egen regi och småhus.¹²²

Skanska är ett av de stora svenska byggföretagen med en omsättning 2006 på 126 miljarder kronor och med 56 000 anställda världen över. Företaget är noterat på Stockholmsbörsen. De ägnar sig åt byggrelaterade tjänster och projektutveckling genom att utveckla, bygga och underhålla den fysiska miljön för människor att bo, resa och arbeta i. Exempel på produkter är skolor, sjukhus, vägar, industrier, kommersiella lokaler, broar och bostäder.¹²³ De har nio hemmamarknader; Sverige, Norge, Danmark, Finland, Polen, Tjeckien, Storbritannien, Argentina och USA.¹²⁴

Peab är noterat på Stockholmsbörsen och är en svensk aktör på den nordiska byggmarknaden. De är ett bygg- och anläggningsföretag med hela den kedja av produktionsresurser som krävs för att

¹²² NCC:s hemsida, www.ncc.se, 2007-04-27

¹²³ Skanskas hemsida, www.skanska.se, 2007-04-28

¹²⁴ Skanskas hemsida, www.skanska.com, 2007-04-28

klara av hela byggprocessen. Verksamhetsområdena är bygg och anläggning, industri och förvaltning. 2006 hade de en omsättning på 30 miljarder och 12 600 anställda i Sverige, Norge och Finland.¹²⁵

Veidekke är en koncern som driver entreprenörsverksamhet och egendomsutveckling i Skandinavien, med huvudkontor i Oslo. Veidekke är noterat på Oslo Börs och hade år 2006 en omsättning på 16 miljarder NOK och 6 350 anställda. Företaget är i dag Skandinaviens fjärde största bygg-, bostads- och anläggningsföretag och betraktar alla Skandinaviens länder som sin hemmamarknad. Veidekkes affärsidé är att utveckla, producera och leda byggprojekt tillsammans med kunder. Deras verksamhet omfattar utveckling av bostäder i egen regi, näringsfastigheter och fastigheter för offentlig verksamhet. Verksamheten omfattar även asfaltsläggning, produktion av grus och kross, drift och underhåll av vägar och återvinning av industri-, bygg- och anläggningsavfall.¹²⁶

MT Højgaard har byggt många av Danmarks broar, vägar, järnvägar och hamnar och bygger och renoverar kloaker. De är också miljöteknologikonsulter inom olika områden så som avloppsreningsteknik. De bygger även infrastruktur för el- och vattenförsörjning, bostäder i egen regi, näringsfastigheter och fastigheter för offentlig verksamhet. Företaget ägs av två danska börsnoterade bolag. Omsättningen 2006 var 11 miljarder DKK och de har ungefär 5900 anställda.¹²⁷

4.3.2 Företagens noter om successiv vinstavräkning och nollavräkning

I NCC: s not 1 står: *Koncernen följer IAS 11, Entreprenadavtal, samt Sveriges Byggindustriers branschkommentarer avseende redovisning av entreprenaduppdrag.[...] Som grundläggande villkor för successiv vinstavräkning gäller att projektintäkt och kostnad ska kunna kvantifieras på ett tillförlitligt sätt. För projekt där intäkter och kostnader inte tillförlitligt kan bestämmas vid bokslutstillfället tillämpas nollavräkning. Det innebär att projektet redovisas med en intäkt som motsvarar upparbetad kostnad, det vill säga resultatet tas upp till noll kronor i avvaktan på att en resultatbestämning kan göras. Så snart det är möjligt sker övergång till successiv vinstavräkning.*¹²⁸

I Peabs not 1 i årsredovisningen kan detta läsas: *Pågående entreprenaduppdrag redovisas i enlighet med IAS 11, Entreprenadavtal. Enligt IAS 11 ska intäkter och kostnader redovisas i takt med att entreprenader genomförs. Denna princip benämns successiv vinstavräkning. Intäkter och kostnader redovisas i resultaträkningen i förhållande till entreprenadens upparbetningsgrad. Upparbetningsgraden bestäms på basis av nedlagda projektkostnader i förhållande till den mot projektintäkten svarande projektkostnaden för hela entreprenaden. En förutsättning för successiv vinstavräkning är att utfallet kan beräknas på ett tillförlitligt sätt. På uppdrag där utfallet inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt redovisas en intäkt motsvarande nedlagda kostnader. Befarade förluster kostnadsförs, så snart de är kända.*¹²⁹

Skanska beskriver sin redovisning av projektintäkter på detta sätt i not 1: *Projektintäkter redovisas i enlighet med IAS 11 Entreprenadavtal. Det innebär att resultatet av ett byggprojekt redovisas i takt med projektets upparbetning. Graden av upparbetning bestäms i huvudsak på basis av nedlagda projektkostnader i förhållande till beräknade nedlagda projektkostnader vid*

¹²⁵ Peabs hemsida, www.peab.se, 2007-04-28

¹²⁶ Veidekkes hemsida, www.veidekke.no/konsernet, 2007-04-29

¹²⁷ MT Højgaards hemsida, www.mthojgaard.dk, 2007-04-29

¹²⁸ NCC Årsredovisning 2006, s. 66

¹²⁹ Peabs Årsredovisning 2006, s. 47

*färdigställandet. Om utfallet inte kan beräknas på ett tillfredsställande sätt redovisas en intäkt som motsvarar nedlagda kostnader på balansdagen (nollavräkning). Befarade förluster kostnadsförs omedelbart.*¹³⁰

I det norska företaget Veidekke beskrivs detta i avsnittet om redovisningsprinciper: *Veidekkes virksomhet består i utførelse av entreprenøroppdrag i fremmed regi og oppføring av boliger i egen regi for salg, dvs. utførelse av prosjekter. For prosjekter anvender Veidekke løpende inntektsføring*¹³¹, basert på forventet sluttresultat (sluttprognose) og fullføringsgrad. Dette innebærer at inntektsføringen skjer i takt med utførelsen av arbeidet. Løpende inntektsføring av prosjekter medfører usikkerhet, idet man baserer seg på estimer og vurderinger. For prosjekter under utførelse er det usikkerhet når det gjelder fremdrift på gjenværende arbeid, tvister, garantiarbeid, sluttprognose mv. Endelig resultat kan derfor avvike fra forventet resultat. For avsluttede prosjekter er det usikkerhet når det gjelder skjulte mangler, samt eventuelle tvister med kunden. Ledelsen mener at det i regnskapet er foretatt tilstrekkelige avsetninger for reklamasjonsarbeid mv.¹³²

MT Højgaard beskriver samma sak såhär i sitt avsnitt om redovisningsprinciper: *Nettoomsætningen omfatter afsluttede og igangværende arbejder for fremmed regning samt salg af tjenesteydelser. Igangværende arbejder for fremmed regning indregnes i nettoomsætningen i takt med produktionens udførelse, hvorved nettoomsætningen svarer til salgsværdien af årets udførte arbejder (produktionsmetoden*¹³³). *Nettoomsætning vedrørende tjenesteydelser indregnes i resultatopgørelsen i takt med, at ydelsen leverest til køber, når indtægten kan opgøres pålideligt og betaling er sandsynlig. Nettoomsætningen måles eksklusive moms, afgifter og rabatter i forbindelse med salget.*¹³⁴

4.3.3 Tillämpning av nollavräkning i företagen

I detta avsnitt presenteras materialet från de strukturerade intervjuerna med företagen. Informationen är anonymiserad för de svenska företagen och de är även av anonymitetsskäl upptagna i slumpmässig ordning. Av Veidekkes intervju återges valda delar. De har godkänt att dessa delar står med utan att anonymiseras trots att de svenska företagen är anonymiserade. MT Højgaard avböjde en intervju. Efter att ha diskuterat frågorna internt svarade de att de inte kunde ge ut den efterfrågade informationen.

4.3.3.1 Företag 1

Detta företag beskriver att de har använt successiv vinstavräkning på entreprenadprojekt sedan 1999, dessförinnan tillämpade de färdigställandemetoden. Metoden används på både fastprisentreprenader och entreprenader med löpande räkning. De anser att nollavräkning aldrig är möjlig på normala entreprenader. Alla entreprenader rapporteras in i systemet med en prognos mot vilken resultatet ska resultatavräknas. Dock rapporteras de aldrig in till nollprognos eftersom företaget aldrig skriver på ett entreprenadavtal om de inte från start vet att de kommer tjäna pengar. Därför är de projekt som nollavräknas uteslutande projekt i egen regi som befinner sig på ett mycket tidigt stadium, exempelvis när det inte finns någon beställare till projektet. Skulle det

¹³⁰ Skanskas årsredovisning 2006, s. 73

¹³¹ løpende inntektsføring = successiv vinstavräkning

¹³² Veidekkes årsredovisning 2006, s. 78

¹³³ produktionsmetoden = successiv vinstavräkning

¹³⁴ MT Højgaards årsredovisning 2006, s. 28

visa sig att det inte går att få till ett lönsamt projekt ändras prognosen direkt till att visa nettokostnaden för projektet vilket innebär att förlusten omedelbart kommer att tas fram i resultaträkningen. Skulle det å andra sidan visa sig att de kan få till ett bra projekt med en beställare så flyttas normalt sätt nedlagda kostnader till ett nytt projekt i vilket själva byggnationen äger rum – alternativt så låter de det ursprungliga projekteringsprojektet svälla så att även byggnationen ryms inom prognosen och då tas det också fram ett resultat baserat på vad projektet slutligen ska ge för resultat. Resultatet tas då fram som vanligt enligt successiv vinstavräkning. Företaget har som policy att inte bygga på spekulation. Det kan förekomma undantag då de exploaterar utan att det finns en beställare och i dessa fall sätts en nollprognos tills de har det. Detta gör att det mycket sällan är några större summor som nollavräknas. Det är svårt att exakt bedöma hur många projekt som årligen nollavräknas eftersom företaget i de flesta fall faktiskt får igång ett projekt. Det förekommer att ett projekt projekteras som sedan ändå inte blir av men det är ganska ovanligt. Eftersom det är först när själva produktionen kommer igång som det genereras någon omsättning av betydelse så innebär det för detta företags del att omsättningen i projekt med nollavräkning blir mycket liten sett till helheten. Den eventuella resultateffekten totalt sett blir också marginell. Företaget har valt ett sätt att utveckla projekt som i normalfallet innebär begränsade risker. I sin årsredovisning nämner de inte något om principbeslut rörande nollavräkning. Det är ingen stor fråga eftersom projekten med nollavräkning är så få och framför allt inte innebär några större risker. De anser att de genom sin årsredovisning lämnar bra information om sina redovisningsprinciper. Vad det gäller förändringar i redovisningen av entreprenader i och med IFRS har de bara påverkats av att de numera tillämpar en försiktighetsprincip vid bostadsbygge. De tycker att den metod de nu tillämpar är bra och att nollavräkning fyller sin funktion, även om den är betydligt mer resultatpåverkande i bolag som i betydligt högre grad bygger projekt på spekulation. Generellt är successiv vinstavräkning bättre på att spegla periodens resultat än färdigställandemetoden, förutsatt att bolaget har bra prognosrutiner. Färdigställandemetoden hade i och för sig fördelen att resultat inte togs fram förrän de var helt säkra på vad det slutliga utfallet blev. Nackdelen var dock att resultatet för en viss period i de flesta fall hade arbetats fram långt tidigare.

4.3.3.2 Företag 2

Ett annat av företagen har i sin koncernredovisning använt successiv vinstavräkning istället för färdigställandemetoden sedan 1997, det vill säga sedan den nya bestämmelsen i ÅRL infördes. Övergången till IFRS innebar enbart en ändring i IAS 11 avseende redovisningen av bostadsprojekt i egen regi och inte frågor rörande nollavräkning. För dem är successiv vinstavräkning ett uppföljningssätt, inte bara ett redovisningssätt, eftersom de hela tiden försöker ligga rätt. De tillämpar denna metod på alla projekt som faller inom RR 10 och numera motsvarande IAS-rekommendation. Detta innefattar både fastprisuppdrag och uppdrag på löpande räkning. Av dessa projekt tillämpas nollavräkning när så behövs, det vill säga när intäkter och kostnader inte tillförlitligt kan bestämmas vid bokslutstillfället. Hur många projekt som nollavräknas varje år och hur mycket av den totala omsättningen dessa står för särredovisas inte. De kan inte ge några siffror på hur stor påverkan nollavräkning har på marginaler, men det kan bli effekter i de finansiella rapporterna då vinstframtagning väl sker eftersom projektet då ofta har upparbetats till viss del. På de redovisade kvartalsmarginalerna kan fluktuationer ses på grund av effekter från projekten och hur de vinstavräknas. Det är viktigt att komma ihåg att det är en människa som är ansvarig för projektet. Dessa kan som personer självklart vara mer optimistiska eller pessimistiska, försiktiga eller självsäkra. Det är därför företaget även har system för hur de ska redovisa och hantera projekten och även har genomgångar med företagsledningen. Om marginalerna i årsredovisningen ändras mycket är det på grund av ändrade prognoser. Den information de lämnar om nollavräkning i årsredovisningen är den som finns i noten om successiv vinstavräkning av entreprenadprojekt. För varje projekt bedöms på individuell basis om och när

nollavräkning ska användas. Övergången till successiv vinstavräkning sker så snart de har koll på kostnaderna, eftersom normalt inte den slutliga intäkten kan påverkas. Om nollavräkning skulle användas ofta skulle det implicit innebära att färdigställandemetoden används mycket i resultaträkningen. På frågan om successiv vinstavräkning med nollavräkning är en bra metod eller om färdigställandemetoden är att föredra anser de på detta företag att nollavräkning fyller sitt syfte. Den tillåter en del försiktighet vid komplexa projekt där mycket kan gå fel. Även om alla vill göra rätt så är det svårt att alltid räkna rätt på stora, tekniskt komplicerade projekt på ständigt nya områden. De tror inte heller att marknaden vill att de går tillbaka till färdigställandemetoden eftersom successiv vinstavräkning pressar företagen att ha bra koll på sin verksamhet.

4.3.3.3 Företag 3

Det tredje företaget använder successiv vinstavräkning vid intäktsredovisningen av entreprenadprojekt och gjorde det internt redan innan IAS 11 började användas. Efter varje kvartal kontrolleras hur stor färdigställandegraden är och utefter det redovisas resultatet med kostnadssidan som grund för bedömningen. Successiv vinstavräkning används från första kronan i varje projekt. Om inte resultatet kan fastställas med tillräcklig säkerhet används nollavräkning, men detta är något som sker endast i undantagsfall. Detta beror på att det är svårt att bedöma hur osäkert ett projekt ska vara för att anses som tillräckligt osäkert för att inte använda vanlig successiv vinstavräkning vid resultatframtagningen. De projekt som är mest osäkra att använda successiv vinstavräkning vid är de största projekten. Dessa är mer komplicerade och det blir stora siffror snabbt. Därför är det dessa projekt som nollavräknas. De tror att det finns risk att företagen använder sig av nollavräkning i olika utsträckning i samma situationer och det är också en anledning till att nollavräkning bara används i undantagsfall. De använder ingen speciell mall eller gräns för när nollavräkning ska användas eller avslutas utan varje projekt bedöms individuellt. Om nollavräkning används i hög grad ska det finnas en förklaring till det i årsredovisningen. Tidpunkten för när nollavräkningen avslutas blir viktig för marginalerna på projektet men det bör ändå inte påverka de totala marginalerna så mycket. Däremot finns det alltid risk för felbedömningar som påverkar marginalerna när det gäller successiv vinstavräkning i allmänhet. Detta är något som slår mellan varje kvartal. De ser denna metod, att använda successiv vinstavräkning med nollavräkning i början av projektet vid osäkerhet, som bättre än färdigställandemetoden. Metoden ger ändå ett resultat under resans gång, vilket är bättre för marknaden vid företagsanalyser. Det är *fair value* som är normen nu men med viss försiktighet.

4.3.3.4 Veidekke

Veidekke berättar att de har använt sig av successiv vinstavräkning istället för färdigställandemetoden sedan 1994. De använder metoden på alla sina entreprenadprojekt, både fastpriskontrakten och de på löpande räkning. Antalet projekt som successiv vinstavräkning inte kan användas på är så litet att det inte är relevant att för dem att hålla reda på dessa på koncernnivå. De använder sig inte heller av metoden beskriven i punkt 32 och 33 i IAS 11. Den norska redovisningsseden och IFRS var redan innan övergången till IFRS så pass lika att inga väsentliga förändringar av redovisningen av entreprenadprojekt skedde vid denna. De anser att informationen de lämnar i sin årsredovisning avseende sin hantering av intäktsredovisningen för entreprenadprojekt är tillräcklig för att marknaden ska förstå vad denna innebär och vad den har för påverkan på de finansiella rapporterna. Företaget föredrar den nya metoden med successiv vinstavräkning framför den gamla färdigställandemetoden, då den gamla metoden inte var användbar för deras interna redovisning och styrning. De tillägger att deras ståndpunkt är att den interna och externa redovisningen borde ha så få olikheter som möjligt. Färdigställandemetoden har dessutom nackdelen att intäktsredovisningen blir väldigt beroende av

färdigställandetidpunkten, så att resultaten som visas fluktuerar mycket mellan redovisningsperioderna.

4.3.4 Kvalitetssäkring av information i praktiken

För att få en överblick över hur stor del av företagens kvartalsrapporter som granskas av de externa revisorerna har delårsrapporterna för år 2004-2006 i de svenska företagen studerats. I dessa står det angivet om de är granskade eller inte. I vissa av rapporterna var detta dock inte angivet. Som synes i tabellen nedan har en majoritet av delårsrapporterna inte granskats av externa revisorer.

Företag	Antal granskade	Antal ej granskade	Antal där det ej var angivet
NCC	3	7	2
Peab	3	8	1
Skanska	2	8	2

4.4 Analytiker

Precis som med empirin för revisorerna vägs här de båda analytikernas svar samman samt är uppdelade på olika områden som är intressanta.

4.4.1 Hur byggbolagen analyseras

Analytikerna tycker att byggföretagen är jämförelsevis normala att analysera, de tittar på tillväxt, marginaler och multiplar såsom EV/EBIT och P/e-tal, precis som på vanliga bolag. Vid analyserna används alla tillgängliga informationskällor; årsredovisningar, kvartalsrapporter, branschstatistik från Sveriges Byggindustrier och statistiska centralbyrån. De har även kontakt med företagen minst en gång i kvartalet genom möten eller telefonsamtal med verkställande direktör, ekonomichef, affärsområdeschefer och Investor Relations. Den ena påpekar dock att årsredovisningen inte får innehålla ny kursdrivande information enligt lag. Företagen verkar vara medvetna om vad de kan och får säga eller inte och han är inte orolig att andra analytiker får mer information. Han tillägger att det också är bra att ha en känsla för vad som pågår i branschen och att det då är motiverat att också följa fastighetsbolagen eftersom deras investeringar påverkar byggbolagen. Eftersom analytikerna är ute efter att uppskatta trender är det viktigt vid analysen att få en känsla för hur företaget arbetar och identifiera generella händelser som påverkar marginalutvecklingen, till exempel att företaget gör bra interna prognoser, har koll på kostnadsutvecklingen och vet vad som påverkar deras marginaler.

4.4.2 Successiv vinstavräkning

Vad gäller osäkerheten kring successiv vinstavräkning säger den ena analytikern att den alltid finns med i bakhuvudet vid analyserna. Successiv vinstavräkning innebär att byggföretagen löpande gör bedömningar av sina projekt under dess gång, istället för att redovisa allt i slutet. Båda upplever att företagen på senare tid blivit mer försiktiga initialt i sin redovisning i början av

åren. Sedan kommer det fram mer pengar i fjärde kvartalet. Den ena berättar att innan år 2002 var det mer slag fram och tillbaka i redovisningen av resultaten men nu har detta övergått till en jämnare resultatredovisning, vilket innebär att marginalerna inte svänger lika mycket fram och tillbaka. Detta skiljer sig dock mellan bolagen, där vissa fortfarande har större svängningar medan andra sakta men säkert går åt rätt håll med marginalerna, som ökar efter initial försiktighet. Den andra analytikern poängterar att företagen kan göra bra uppskattningar utan att det syns tydligt i redovisningen om de är alltför försiktiga.

Successiv vinstavräkning handlar om att periodisera intäkter och kostnader och ger en ganska bra bild av företagets verksamhet. Det är helt enkelt den bilden de som analytiker har att gå efter, och den ger den efterfrågade överblicken över företagets verksamhet. Den ena påpekar att de aldrig ser resultaträkningen i enskilda projekt, så de har ingen insikt i hur företagen kommit fram till de aggregerade marginalerna. Han förklarar också denna inställning med att värdet på ett bolag inte utgörs av historiska vinster utan framtida vinster. De försöker egentligen inte justera historiska marginaler utan försöker hitta en trend i dem så att de kan uppskatta de framtida marginalerna. Den andra analytikern berättar att exempelvis Skanska har runt 15 000 projekt pågående hela tiden som denna redovisning ska sammanfatta. De tycker att metoden är bättre än färdigställandemetoden, det hade varit mycket sämre att få se nollor i början för att sedan se hela resultatet när det var klart. Då är det bättre att använda en kontinuerlig avräkning, och att kanske tvingas vara försiktigare i början för att sedan ta lite högre marginaler i slutet. En av dem menar att färdigställandemetoden hade förstärkt säsongsvariationer i marginalerna. Han berättar vidare att eftersom successiv vinstavräkning hela tiden bygger på uppskattningar ger den upphov till kontinuerliga upp- och nedskrivningar när utfallen justeras. Som analytiker förstår han att ett ovanligt bra eller dåligt kvartal inte behöver innebära ett brott i den långsiktiga trenden. På det sättet justerar de därför inte sina prognoser efter kortsiktiga slag i marginalerna.

4.4.3 Nollavräkning

Analytikerna ger delvis skilda förklaringar av hur nollavräkning fungerar. Den ena menar att företagen använder sig av nollavräkning, men att de mer eller mindre slutat med det. Men effekten av detta har en tendens att försvinna i mängden av projekt, där alla enskilda händelser slår fram och tillbaka på företagets totala marginaler. Ju mindre delar som analyseras, desto viktigare blir nollavräkning. Han tar ett exempel där ett av byggbolagen hade ett stort projekt i Norge som de nollavräknade i början. Detta syns tydligt i analysen av ett kvartal inom det aktuella affärsområdet. Men på en aggregerad nivå finns det alltid projekt som slår åt olika håll, samtidigt som tio nollavräknas kanske tio andra går extra bra, och tio ytterligare slutavräknas, vilket ger effekter åt alla möjliga håll. Vid slutavräkningen kan marginalerna komma att öka igen eftersom företagen då får tillbaka garantier och liknande som går in i resultatet. Den andra analytikern säger att nollavräkning används av företagen tills upparbetningsgraden når 50 procent då den övergår till successiv vinstavräkning. Detta används dock nästan uteslutande på större projekt, möjligtvis även på mindre projekt om de är väldigt osäkra. Han fortsätter med att berätta att nollavräkning kan användas på förlustprojekt. Om ett företag inser mitt i ett projekt att det kommer gå med förlust så skriver de ner både förlusten och tidigare avräknade vinster vid denna tidpunkt. Under den resterande tiden kommer intäkterna och kostnaderna som avräknas med successiv vinstavräkning hela tiden vara lika stora. Detta gör att resultatet hela tiden blir noll. Han berättar vidare att dessa projekt ofta gör större förluster än den befarade, så att fler nedskrivningar krävs. Denna nollavräkning i mitten av projekt på detta sätt ser han som vanligare i företagen än nollavräkning i början av projekt. Han menar även att det kan vara så att nollavräkning används ofta utan att det syns, om projektet exempelvis löper över väldigt kort tid och inte ens nollavräknas under ett helt kvartal. Internt på företagen och bland revisorerna ses kanske nollavräkning oftare än vad andra externa bedömare gör.

En av analytikerna tog även upp ett annat exempel på företagens verksamhet utomlands, där han i början kunde se att de hade stora volymer men inget resultat under en lång tid på grund av nollavräkning. Men i allmänhet fokuserar han, och enligt honom de flesta andra analytiker också, på om det är några specialprojekt som påverkar mycket plus och minus på det aktuella resultatet. Företagen lyfter då fram avvikelser från det normala som de har, som svar på deras direkta frågor. De kan exempelvis berätta att de har ett stort projekt som nollavräknas, men ger inget svar på hur stora belopp det rör sig om exakt. Analytikern får istället försöka uppskatta detta genom att titta på projektets totala beräknade omsättning och tidsåtgång och ställa kontrollfrågor för att få reda på så mycket information som möjligt. Efter det görs ett försök till uppskattning av hur mycket det kan röra sig om på årsbasis. Många av projekten som nollavräknas är så små att de individuellt inte spelar någon roll för analysen, men det finns även exempel på fall där ett företag får ett stort nytt projekt inom ett affärsområde där de traditionellt har höga marginaler. Då får analytikerna ta hänsyn till detta och det faktum att de har försiktig marginalframtagning i början.

4.4.4 Information

En analytiker konstaterar att vi lever i en komplex värld där det aldrig går att ge tillräckligt med information. Ett problem är dock att företagen väljer att fokusera på olika sorters information vid olika kvartal vilket försvårar för analytiker som vill följa en trendutveckling. Han menar att risken blir att informationen inte blir överblickbar. Mer information önskas generellt och specifikt om varför marginaler varierar, exempelvis när stora projekt nollavräknas. Båda analytikerna bekräftar dock att företagen brukar kommentera dessa större projekt när de för dialog med dem, men de är vanligtvis så stora att analytikerna redan har hört talas om dem genom vanlig press. Det är dock mycket lättare att analysera denna typ av redovisning på årsbasis än varje kvartal, eftersom det kan slå väldigt mycket på kvartalsbasis. Här skiljer sig även kvalitén och omfattningen av lämnad information mellan företagen, anser båda. Som exempel berättar de att Skanska särredovisar sina marginaler från entreprenadverksamheten och bostadsbyggande i egen regi, där bostäder kan ha en marginal runt tio procent, medan en bra entreprenadmarginal ligger runt fyra procent. Peab och NCC särredovisar inte detta och svarar inte heller på hur fördelningen ser ut när han frågar. Detta försvårar jämförelsen mellan företagen. Detta kan, enligt den ena analytikern, bero på att dessa företag kanske inte heller internt vet vilken del av vinsten som är hänförlig till vad. Det kan med det stora antalet projekt som företagen har helt enkelt vara för dyrt att ens internt bryta ner redovisningen i så små beståndsdelar att särredovisningen kan göras.

En av analytikerna vet inte om det skulle hjälpa om företagen lämnade mer information om projekten de nollavräknar, eftersom det egentligen redan finns för mycket information om företagen. Varje kvartal bygger vad som tas fram i deras redovisning på interna prognoser, så nästa kvartal kan det vara ett nytt projekt som är ett förlustprojekt. Det gör att redovisningen består av en salig blandning av projekt, där det alltid kommer att finnas de som går dåligt, vissa som går bra och vissa som nollavräknas. Få projekt kommer upp till ens en procent av den totala omsättningen i ett byggföretag. En av analytikerna tar Skanska som exempel där deras största projekt någonsin är ett där de just nu bygger ett sjukhus i London. Omsättningen på 14 miljarder kronor över sju år gör ändå bara att de två miljarderna i omsättning per år representerar knappt en procent av Skanskas totala omsättning. Detta gör att även om ett sådant projekt skulle nollavräknas skulle det ändå inte ha stor effekt på totala marginaler och resultat. Om dessa projekt visar sig viktiga för resultat och marginaler kommer detta fram i dialoger med företagen, snarare än i en not i årsredovisningen. Analytikern ansåg att detta var ett bra sätt att kommunicera med företagen eftersom han anser projekten ha större påverkan på kvartalsrapporter än på årsbasis. Den andra analytikern menar att det är intressant att komma ihåg att ett dåligt projekt oftast tenderar att bli ännu sämre. Ett projekt med nollavräkning å andra sidan indikerar en förhöjd risk i

verksamheten. I analysen tittar de på marginalen i varje land/affärsenhet inom företagen, och utreder varför den har förändrats eller inte. Mycket av deras analys bygger på hur marginalen utvecklar sig, går något projekt sämre och sänker den? Nollavräknas något? Har den ökat till följd av en slutavräkning? Företagen brukar vara tillmötesgående på frågan om varför marginalen utvecklar sig som den gör, eftersom de vet att omvärlden blir misstänksam om de inte förklarar detta.

Problemet med nollavräkning är att analytikerna inte kan veta vad det bakomliggande skälet till den är. Är det kostnader som sprungit iväg, ren försiktighet, eller varför används den just på vissa projekt? Att bara få veta hur många projekt som nollavräknas hjälper inte, de måste få veta varför. Antalet projekt som nollavräknas kan vara konjunkturberoende, där en analytiker tror att färre projekt borde vara så pass riskabla att de nollavräknas i en lågkonjunktur, i och med att kostnaderna då är lägre. Den andra analytikern tror också att antalet nollavräknade projekt kan variera beroende på konjunktur, inte på grund av ändrad redovisning utan för att förutsättningarna förändras. Marginalmässigt skulle byggföretagen nog få en bättre marginal i en svalare konjunktur. Det de är rädda för i slutänden i samband med nollavräkning och successiv vinstavräkning är att inte ha prognostiserat fram rätt marginaler.

5 Analys

För att göra det lättare att få en övergripande bild av analysen delas den upp i två delar, den första för att diskutera och ge svar kring vårt första syfte och den andra för att behandla det andra syftet.

5.1 Vad är nollavräkning?

Vårt första syfte med uppsatsen är att utreda vad nollavräkning är och hur den vuxit fram. I denna första del kommer vi att diskutera detta utifrån den teori vi beskrivit och den empiri vi tagit fram. I teorin beskrivs hur redovisningen är uppdelad på tre nivåer. Därför ska vi för att reda ut begreppet nollavräkning beskriva den utifrån dessa tre nivåer.

5.1.1 Nollavräkning som praktisk metod

På den tredje nivån beskrivs de specifika, praktiska redovisningsmetoderna som exempelvis linjär avskrivning och värderingsmetoder. Grunden för förståelsen av redovisning är att kunna kombinera denna praktiska del med de två mer teoretiska nivåerna.

Är nollavräkning en sådan typ av redovisningsmetod som här beskrivs? För att kunna vara det bör den användas på samma sätt av alla. När företagen som i sin årsredovisning säger att de använder sig av metoden beskriver sitt tillvägagångssätt verkar det som om den används enhetligt, även om vissa tolkningar har gjorts när den är tillämplig. Alla företagen uppger under intervjuerna att detta sker när intäkter och kostnader inte tillförlitligt kan bestämmas vid bokslutstillfället. Övergången till successiv vinstavräkning sker sedan så snart de har koll på kostnaderna. Alla företag beskriver även nollavräkning som något som används i undantagsfall. Att det inte finns enhetliga regler om när osäkerheten är så stor att nollavräkning ska användas bör inte ses som att denna metod inte kan ses som en vedertagen praktisk redovisningsmetod. Även inom successiv vinstavräkning finns inslag av subjektiva bedömningar. Det viktiga blir istället att veta när nollavräkning ska användas och inte. I IAS 11 punkt 32 och 33 finns det beskrivet att detta ska göras när utfallet av ett uppdrag inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt och att bara ett belopp som motsvarar de uppdragsutgifter som sannolikt kommer att ersättas av beställaren ska tas upp. Eftersom utfallet av uppdraget inte kan beräknas på ett tillförlitligt sätt redovisas ingen vinst. Vidare står det att när denna osäkerhet inte längre existerar ska redovisningen övergå till successiv vinstavräkning igen. Det är alltså dessa regler företagen har att rätta sig efter. Denna regel är formulerad för att vara tillämplig i många olika situationer. Regeln i sig gör att metoden bör praktiseras enhetligt, men den inbjuder samtidigt till subjektivitet.

Att nollavräkning bör ses som en praktisk redovisningsmetod står därför klart. I Sverige har metoden funnits ända sedan successiv vinstavräkning började användas internt på företagen och fanns beskriven i branschrekommendationen från 1996. Den har på det sättet blivit en del av god redovisningssed i Sverige. Eftersom denna metod finns beskriven men inte namngiven i IAS 11 och eftersom svenska lagstiftare hade denna som mall blev det inga problem för företagen att fortsätta använda denna metod när RR 10 och senare IAS 11 infördes. Dock verkar faktumet att metoden redan fanns i Sverige innebära att IAS 11 inte tolkas likadant här som utomlands. Skillnaden mellan svenska och utländska företag verkar vara att nollavräkning bara används i Sverige, det är bara i de svenska företagens årsredovisningar som metoden finns beskriven. Eftersom vi bara fått svar på våra frågor från det norska företaget av de två utländska kan vi av anonymitetsskäl inte berätta hur de istället gör. Inget av sätten är dock principiellt fel när

standarden läses. Det verkar alltså som om det, inom ramen för vår geografiska avgränsning, är större skillnad mellan länder än mellan företag och inte tvärtom som framkom i förstudien. Att denna praktiska redovisningsmetod på det viset ser ut att vara en svensk företeelse har förmodligen grunden i att branschrekommendationen fanns innan lagstiftningen på området. Istället för att komma till för att det står i en standard att den ska tillämpas har den uppstått ur ett specifikt praktiskt problem i branschen.

5.1.2 Hur metoden förhåller sig till olika redovisningsprinciper

På den andra nivån finns redovisningsprinciper såsom matchningsprincipen, försiktighetsprincipen och realisationsprincipen. Det är också dessa principer som är centrala för att förstå nollavräkning på denna nivå.

Färdigställandemetoden och successiv vinstavräkning är båda uppbyggda så att de uppfyller matchningsprincipen. Den förstnämnda eftersom kostnader och intäkter matchas i slutet av projektet och den sistnämnda då andelen av totala kostnader och totala intäkter är densamma. Hur matchningen sker vid nollavräkning kan däremot diskuteras. Som synes i vårt sifferexempel är inte andelen av totala förväntade kostnader och intäkter densamma, vilket beror på att den förväntade vinsten är ytterst osäker. Dock är det inte bara där som matchningen inte fungerar eftersom den även sätts ur spel den period då övergången till successiv vinstavräkning sker. Alla intäkter som inte tidigare tagits upp blir då synliga och matchningen med periodens kostnader blir inte korrekt. Inom branschen anser de att matchningen fungerar vid nollavräkning eftersom deras prognos då är att ingen vinst kommer att finnas och att matchningen på det sättet blir korrekt. Om man ser på matchningen på detta sätt kan de första årens matchning, under tiden nollavräkning sker, godtas utifrån matchningsprincipen. Det finns ju ingen specifik regel för hur korrekt matchning ska göras utan snarare vad som ska beaktas. Samtidigt bör det internt på företaget finnas en positiv budget för projektet och då kan en matchning med prognosen noll inte vara korrekt. Tidpunkten vid övergången till successiv vinstavräkning där matchningsprincipen inte uppfylls bör också beaktas.

Istället för matchningsprincipen verkar det istället vara försiktighetsprincipen som legat till grund för framtagningen av nollavräkning. Detta är ofta fallet, att försiktighetsprincipen går dåligt ihop med matchningsprincipen. Försiktighetsprincipen ger argument för att kostnadsföra vissa utgifter samma period som de uppstår medan matchningsprincipen i många fall hade argumenterat för att vänta med kostnadsföringen tills intäkterna kommer. Hade matchningsprincipen varit viktigast hade dessa projekt istället kunnat redovisas med färdigställandemetoden. Detta är i sig motsägelsefullt eftersom färdigställandemetoden ses som mer försiktig än successiv vinstavräkning som nollavräkningen ryms inom. Enligt försiktighetsprincipen ska inte företaget vid osäkerhet redovisa en alltför positiv bild för olika intressenter i årsbokslutet och nollavräkning kan ses i detta sken. Bevisen som krävs för att besluta om osäkerhet är vaga. Istället för att ta upp en trolig vinst som kan behöva justeras vid senare tillfälle redovisas ingen vinst alls. Det verkar alltså i detta fall som att försiktighetsprincipen fått företräde, vilket varit vanligt när principer går emot varandra. Som vanligt när försiktighetsprincipen är tongivande finns det även i detta fall risk att investerare inte vet hur pass mycket tillgångarna kan vara undervärderade och att detta kan ge fördelar åt "insiders".

Vad gäller realisationsprincipen så ska enligt den vanligtvis försäljningstillfället vara tidpunkten för resultatavräkning. I undantagsfall, som vid exempelvis successiv vinstavräkning, kan den innebära att detta sker vid en annan tidpunkt. Frågan vad det gäller nollavräkning är om realisationsprincipen efterlevs. Vad är den kritiska tidpunkten? Här tas intäkten varken upp vid

försäljningen eller som vid undantaget successiv vinstavräkning under intjänandet. Det är därför tveksamt om denna princip efterlevs.

Det verkar alltså som att den princip som nollavräkning grundar sig mest på är försiktighetsprincipen. De senaste årens krav på mer uppdaterad och relevant information har generellt minskat denna princip inflytande. Inom byggbranschen innebar övergången från färdigställandemetoden till successiv vinstavräkning en glidning från försiktighetsprincipen till rimlig försiktighet. Även om metoden funnits internt som styrmedel var skillnaden jämfört med att använda färdigställandemetoden enorm. Införandet av det anglosaxiska synsättet på redovisning med aktieägarintresset som det dominerande ökade kravet på en rättvisande bild av företaget. Ett nytt sätt att kombinera avvägningen mellan en rättvisande bild och försiktighet verkar nu ha uppstått eftersom rimlig försiktighet nu är normen. Detta skulle kunna förklara denna kompromiss som nollavräkning faktiskt innebär. Den är mer försiktig än successiv vinstavräkning men inte lika försiktig som färdigställandemetoden. På det viset skulle nollavräkning kunna placeras in i samma fack som exempelvis redovisningen av forskning och utveckling eftersom det i vissa situationer inte går att använda metoden för att en rättvisande bild ska uppnås. Är detta då önskvärt ur ett perspektiv som tar fasta på en rättvisande bild? Detta är svårt att svara på eftersom en vinst som riskerar att vara överdriven också kan vara missvisande för exempelvis investerare. Nollavräkningen är en metod som förmodligen ryms inom begreppet ”rimlig försiktighet” inom det anglosaxiska synsättet på redovisning.

5.1.3 Hur metoden förhåller sig till redovisningens kvalitativa egenskaper

Det är som tidigare beskrivits svårt att uppfylla alla kvalitativa egenskaper på samma gång vilket gör att informationsvärdet får bedömas utifrån en avvägning mellan dem. Ofta står begreppen relevans och tillförlitlighet mot varandra. För relevansen är det viktigt att användarna kan utvärdera historiska, nutida och framtida händelser. Relevansen har fått ökad betydelse eftersom en rättvisande bild nu är huvudsyftet med redovisningen. Successiv vinstavräkning i sig borde kunna öka relevansen eftersom användarna hela tiden kan se hur ett projekt fortlöper. När däremot nollavräkning på vissa projekt används borde detta kunna minska redovisningens relevans, åtminstone på just det projektet. Det enda som användarna kan känna sig trygga med är att projektet åtminstone inte går med förlust, men de måste göra egna bedömningar vad det gäller vinstchanser i slutändan. Dessutom kan vi med hjälp av vårt tidigare sifferexempel se att marginalerna för perioden då successiv vinstavräkning ska börja användas blir större än de borde vara för projektet. Detta i sig minskar relevansen i redovisningen av projektet. I det stora hela bör dock inte relevansen minska eftersom alla företag, deras revisorer samt analytikerna uppger att det handlar om mycket få projekt och att inte totala marginaler och resultat bör påverkas. Informationen ska ha även vara av värde för uppskattningar om framtiden och då är det viktigt att uppgifter om extraordinära och ovanliga händelser ges.

Tillförlitligheten, som ofta står emot relevansen, innebär att den finansiella informationen är befriad från väsentliga fel och vinklingar. När nollavräkning görs verkar detta syfta till att tillförlitligheten ska öka, det vill säga att inga osäkra vinster tas upp. Även om informationen är relevant så kan den vara opålitlig, som vid exempelvis inledningen av ett projekt. Om företaget då skulle använda vanlig successiv vinstavräkning från början skulle resultatet kunna vara missledande. Det kan också vara av försiktighet, som är en egenskap som ingår i tillförlitlighet, som företagen inte redovisar finansiella effekter av eventuell nollavräkning. Detta för att eventuella effekter på resultat inte helt går att kvantifiera då projekten ofta tar ut varandra.

Jämförbarheten beskrivs som att finansiella rapporter ska upprättas på ett konsekvent sätt mellan företag och mellan perioder. Alla företagen som använder sig av nollavräkning beskriver metoden

på liknande sätt i sina årsredovisningar och de beskriver även företagets tillämpning av den på samma sätt. Detta är tillräckligt för att nollavräkning ska kunna ses som en metod inom branschen. Dock finns fortfarande de subjektiva bedömningarna om när metoden ska användas och hur användningsområdet för metoden ska tolkas. Därför blir jämförbarheten mellan företagen ändå tveksam.

Begripligheten kan också ifrågasättas vad det gäller metoden nollavräkning. Begreppet begriplighet innebär att informationen som ges av de finansiella rapporterna ska vara lättförståelig för användarna. Det verkar inte som att analytiker, som är en grupp av användare, helt är överens med företag och revisorer om vad nollavräkning egentligen är och hur det används idag. Dock verkar alla vara överens om att det är en marginell företeelse. På grund av att företeelsen är marginell och inte har så stor resultatpåverkan skulle nog inte begripligheten öka av att fler detaljer redovisades. Däremot skulle årsredovisningarna kunna innehålla en bättre förklaring av vad begreppet innebär än vad de gör idag.

5.1.4 Bidrar nollavräkning till att redovisningens syfte uppnås?

Enligt det anglosaxiska synsättet på redovisning ska företaget visa upp en rättvisande bild av företagets ställning för användarna av informationen, främst aktieägarna. I det kontinentala synsättet däremot är det borgenärerna som är viktigast att förse med information som är av värde för dem. I det fjärde EG-direktivet står det att värderingen av de redovisade posterna ska ske med iakttagande av rimlig försiktighet.

För att sammanfatta vad vi kommit fram till kan sägas att nollavräkningen är en praktisk redovisningsmetod som inte kan sägas uppfylla matchningsprincipen eller realisationsprincipen men som istället uppfyller försiktighetsprincipen. Detta är förenligt med att försiktighetsprincipen traditionellt har stått över matchningsprincipen och att rimlig försiktighet ska iakttas. Däremot kan det tyckas vara ett problem att nollavräkning inte grundar sig på samma redovisningsprinciper som successiv vinstavräkning då den är en del av denna och inte en fristående metod. Att relevansen har fått ge vika för tillförlitligheten kan tyckas gå emot synsättet om rättvisande bild för aktieägarna men eftersom resultatet i dessa projekt inte kan fastställas har även här rimlig försiktighet fått betydelse för redovisningen. Dessutom minskar inte relevansen av redovisningen i stort. Att jämförbarhet och begriplighet är tveksamma karakteristika vad det gäller nollavräkning bör i detta fall inte vara avgörande i frågan om redovisningens syfte uppfylls eftersom detta är ett resultat av försiktigheten. Eftersom nollavräkning genom hela beskrivningen av redovisningens tre nivåer kan rättfärdigas innebär detta att den har en teoretiskt godtagbar grund. Den grund metoden har innebär dock att den är en del i att skapa mer försiktighet i redovisningen. Detta bidrar till att vissa intressenters krav på rättvisande bild tillgodoses, i och med att försiktighet är en grund inom borgenärsperspektivet, och att därmed redovisningens syfte uppnås. Om bara aktieägarperspektivet skulle beaktas skulle däremot svaret bli mer tveksamt.

5.2 Nollavräkningens praktiska betydelse

I detta avsnitt analyseras nollavräkning ur ett aktieägarperspektiv, där syftet är att tillgodose aktieägarna med tillförlitlig och användbar information.

5.2.1 Nollavräkning ur ett aktieägarperspektiv

Analytikerna är ense om att successiv vinstavräkning är att föredra framför färdigställandemetoden, eftersom det ger en aktuell bild av företagets verksamhet. Detta är i linje med aktieägarperspektivet där det är viktigt att informationen ger en rättvisande bild av resultat och ställning. De beskriver metoden som ett sätt att periodisera intäkter och kostnader som ger deras efterfrågade överblick över företagets verksamhet. Under successiv vinstavräkning används enligt tillämplig standard nuvärden av projekten i redovisningen, vilket möjliggörs av kravet på ett kontrakt för att få tillämpa metoden. Med införandet av successiv vinstavräkning gick redovisningen från den borgenärsinriktade färdigställandemetoden som betonar försiktighet mot ett mer aktieägarinriktat perspektiv, där försiktigheten tonas ner till fördel för matchning och användandet av historiska värden ersätts med nuvärden för att en mer rättvisande bild ska kunna uppnås. Men medan successiv vinstavräkning för redovisningen närmare ett aktieägarperspektiv tas ett steg tillbaka med införandet av nollavräkning. Med nollavräkning ges en möjlighet att återinföra försiktighet genom att resultatet inte visas direkt. På en aggregerad nivå i koncernredovisningen särredovisas inte heller exakt hur och i vilken omfattning detta görs.

De svenska företagen förklarar alla i sina noter att de använder sig av nollavräkning vid osäkerhet. Nollavräkning nämns inte i de norska och danska företagens noter. Det norska företaget bekräftar att de inte använder sig av möjligheten till nollavräkning enligt punkt 32 och 33 i IAS 11. När historiken till nollavräkningen nu står klar kan den förklaras som ett fenomen som efterfrågades av byggbranschen då de var oroliga för hur det skulle gå att successivt vinstavräkna stora komplexa projekt från allra första kronan. Redovisningsexperten på Svenskt Näringsliv beskriver det till och med som en paradox att utvecklingen drevs av branschen och inte av analytikerna som borde vara de som efterfrågar informationen. I ljuset av detta är det inte så konstigt att nollavräkning är en redovisningsmetod inriktad på att lösa praktiska redovisningsproblem snarare än en som är till för att öka informationsvärdet mellan företag och marknad. Detta eftersom den uppkom i samband med initial osäkerhet om hur en ny redovisningsstandard ska tillämpas. Då god redovisningssed ger visst utrymme för egna tillämpningar av standarder blev nollavräkning en högst subjektiv brytpunkt för gränsen mellan intern och extern redovisning inom den svenska byggbranschen, då företagen redan innan införande av successiv vinstavräkning i den externa redovisningen använde sig av metoden internt för styrningsändamål. Detta beror antagligen till stor del på att branschrekommendationen om nollavräkning existerade innan företagen var tvungna att följa successiv vinstavräkning i sin externredovisning. I och med det blev det lättare att få gehör för en sådan praktisk lösning inom ramen för god redovisningssed, trots att dess teoretiska grund även kan debatteras i och med att matchningsprincipen, som ger teoretisk grund åt både successiv vinstavräkning och färdigställandemetoden, inte strikt efterlevs. Trots att branschrekommendationen idag inte har något bestämmande värde i förhållande till IAS så lever den ändå kvar på sätt och vis inom ramen för god redovisningssed i Sverige. Det är en förklaring till skillnaden mellan de svenska och det norska företaget i detta hänseende, och som det verkar utifrån informationen i årsredovisningen även mellan de svenska och det danska.

5.2.2 Informationskvalitet

Enligt agentteorin är det önskvärt att informationen som företagen ger till aktieägarna kvalitetssäkras för att minska risken för opportunistiskt beteende hos företagsledningen. Nollavräkning medför större subjektiva inslag i den externa rapporteringen än både färdigställandemetoden och successiv vinstavräkning, då den första innebär helt tillförlitlig information, medan den andra åtminstone öppet avräknar resultat mot ett slutmål hela tiden. Det blir med nollavräkning i redovisningen viktigt för aktieägarna att kunna försäkra sig om att ärliga bedömningar görs, så att inte företagsledningen använder sig av den subjektiva redovisningsmetoden för att uppnå sina egna intressen.

Eftersom revisionen av successiv vinstavräkning med nollavräkning går ut på att revidera både framtidsprognoser och bedömningar av osäkerhet finns det inneboende svårigheter och osäkerhet vid utförandet av den. Det kan vara svårt för revisorn att ifrågasätta företagets underliggande bedömningar av osäkerhet, eller att själv komma med en bättre bedömning. Att successiv vinstavräkning med nollavräkning innehåller många subjektiva inslag gör att både upprättandet av informationen och revideringen av den blir svår. En av revisorns viktigaste uppgifter blir att kontrollera att företaget inte uppsåtligen frånhåller marknaden information, liknande den gamla uppdelningen med successiv vinstavräkning internt och färdigställandemetoden externt. Revisorerna är ändå ense om att byggföretagen är skickliga på att göra bedömningar, så att dessa ofta stämmer relativt väl. I intervjuerna med företagen framhåller de ansvariga även att nollavräkning är något som används i undantagsfall.

All viktig information som lämnas till marknaden revideras eller granskas dock inte alltid. Om rapporteringen skett enbart en gång om året hade det för vissa projekt inte spelat så stor roll om färdigställandemetoden fortfarande använts. Kvartalsrapporterna är ofta kurspåverkande, samtidigt som de innehåller information som inte alltid kvalitetssäkras av revisorn. Det är även i dem som både företagen, analytiker och revisorerna anser att det faktiskt går att urskilja effekter av nollavräkning. I och med att företagen inte alltid låter revisorerna granska dessa kvartalsrapporter finns det risk att felaktig information kommer ut till marknaden. Som påpekades i debatten om införandet av successiv vinstavräkning öppnar sådana subjektiva metoder upp möjligheter för opportunistiskt beteende.

Samtidigt berättar revisorerna att de subjektiva bedömningarna i detta fall inte är omfattande och att företagen inte gärna ändrar sina bedömningar av täckningsbidrag från period till period. Det är den *catch-up* effekt som påvisades i sifferexemplet som ger svängningar i resultatet i kvartalsrapporterna, medan samma effekt under en längre tidsperiod inte blir lika tydlig då det då förekommer utjämnings effekter mellan alla projekt i olika faser på den aggregerade nivån. Även om denna information inte alltid revideras är den ur analytikernas perspektiv del av den historiska utvecklingen som de försöker hitta trender i. De är där medvetna om att sådana effekter förekommer och justerar snarare för dem än ger en negativ prognos baserat på en stark avvikelse i en enskild period. När de arbetar långsiktigt med ett företag behöver alltså inte dessa svängningar påverka analyserna eller informationskvaliteten påtagligt.

Även om vissa kvartalsrapporter inte har granskats kan de implicit sägas vara reviderade i efterhand i och med granskandet av årsredovisningen. Att detta då sker i efterhand medför dock alltid risker för att medvetna bedrägerier kan ske. Risken för att detta sker är svår att undvika även vid revision i företag där redovisningen bygger till största delen på subjektiva bedömningar av interna branschexperter, vars expertkunskaper inom området de rapporterar i många fall kan vara svåra att ifrågasätta. Frågan är då om nollavräkning verkligen bidrar till bättre information. Även om, eller hellre på grund av att, dess påverkan på företagets marginaler inte är väsentlig så är metoden ur ett aktieägarperspektiv inte nödvändig för att skapa bättre informationskvalitet, då den

komplikerar kvalitetssäkringen av informationen ur ett agentteoretiskt perspektiv. Inom ramen för samma standard använder sig det norska företaget av en annan lösning, så frågan är om nollavräkning är nödvändig ur detta perspektiv.

5.2.3 Företagens kommunikation med marknaden

Analytikerna använder sig av all tillgänglig information i sina analyser av företagen, vilket innefattar informationen som företagen själva publicerar såväl som extern mikro- och makroekonomisk statistik samt för en dialog med företagen för att få veta mer. Steget från färdigställandemetoden till successiv vinstavräkning beskrivs av både analytiker, revisorer och redovisningsexperten som en förbättring av kommunikationen, eftersom det minskar mängden insiderinformation inom företagen. Den externa och interna redovisningen blir mer lik, vilket leder till att externa intressenter får tillgång till tidigare intern information. Detta innebär att principalernas underlag för att kontrollera agenterna förbättras. Successiv vinstavräkning med nollavräkning är i detta sammanhang ett steg tillbaka mot mindre extern information och behållande av framtida bedömningar inom företaget. Det får anses att företagen rimligtvis har någon sorts uppfattning om hur ett projekt kommer gå även i början. Ett av företagen motiverar en liten omfattning av användandet av nollavräkning med att de inte bygger på spekulation och att därför oftast inte har den typen av osäkerhet som motiverar nollavräkning i början av ett projekt. Det ligger i linje med att det norska företaget inte använder nollavräkning över huvud taget.

Analytikerna efterfrågar dock inte mer information utan snarare rätt information av företagen, då de anser att det redan finns för mycket tillgänglig information. Detta är i linje med teorin om *Human Information Processing*. Ett problem med inslaget av nollavräkning är att analytikerna ger olika beskrivningar av metoden och vad den innebär. Den ena tittar i sina analyser fortfarande på uppklaringsgraden, enligt NCC:s före detta schablonmodell, vilket idag inte längre är tillämpligt på entreprenadprojekten. Båda uppfattar även ordet "nollavräkning" tvetydigt, dels som nollavräkningen som görs i början av projekt enligt punkt 32 och 33 i IAS 11 och Sveriges Byggindustriers rekommendation, men även som den slutavräkning av projekt under successiv vinstavräkning som görs för förlustprojekt. Inom ramen för IAS, punkt 36, ska kostnaden för en förlust direkt tas upp och resultatet av den successiva vinstavräkningen blir i och med det för resterande år under projektets gång hela tiden noll, om inte prognosen ändras till vinst igen. Problemet här ligger i att analytikerna uppfattar nollavräkning som båda de ovan beskrivna händelserna utifrån företagens beskrivningar i noterna till årsredovisningen.

Företagen å sin sida menar med nollavräkning enbart den nollavräkning som görs vid osäkerhet i början av komplexa projekt enligt IAS 11, punkt 32-33, vilket även är definitionen av begreppet enligt Sveriges Byggindustrier. Denna missuppfattning leder till att uppfattningen om antalet projekt som nollavräknas samt omfattningen och inverkan av dem skiljer sig mellan företagen och analytikerna. Samtidigt föredrar analytikerna att se på resultaten på en så aggregerad nivå som möjligt och tycker inte att det gör något att de inte alltid kan veta hur informationen är sammanställd och vilka redovisningsprinciper som använts. Det viktiga för dem är inte att veta exakta kvantiteter av nollavräkning utan att kunna förstå varför vissa projekt nollavräknas och vilka risker det medför. De använder sig bara av historiska data för att hitta trender som ett medel för att uppskatta framtida lönsamhet och resultat.

Om företagen i sina årsredovisningar däremot mer ingående förklarade vad de menar med nollavräkning så kunde detta problem i kommunikationen undvikas. Informationsvärdet i en årsredovisning bestäms bland annat som ovan nämnts av begripligheten av den givna informationen hos användarna.

5.2.4 Nollavräkningens praktiska betydelse

Vårt sifferexempel visar att nollavräkning borde ha praktiskt betydelse eftersom det vid övergången från nollavräkning till successiv vinstavräkning blir en markant effekt på projektets rörelsemarginal. Då analytikerna använder sig av EV/EBIT så borde en redovisningsmetod som påverkar rörelsemarginalen ha praktisk betydelse för deras analys. Att det för projektet tas fram en nollmarginal samtidigt som omsättningen ändå avräknas i resultaträkningen innebär att företagets totala marginaler kommer påverkas. Vid avvägningen om metoden har praktisk betydelse spelar antalet nollavräknade projekt och deras belopp in. En sak som talar emot en praktisk betydelse är de tusentals projekt som byggföretagen hanterar varje år som ofta ger utjämnings effekter i redovisningen då de alltid befinner sig i olika faser vid ögonblicksbilden som en årsredovisning ger. Även de allra största av dessa projekt svarar inte för mer än en procent av respektive företags årliga omsättning, vilket gör att de enskilt inte kan anses ha så stor inverkan på resultat och ställning.

En annan praktisk betydelse är att nollavräkning innebär ytterligare subjektiva bedömningar, som är svåra att revidera. Analytikerna vill dock se helheten, så då kanske det inte gör något att revisionen "bara" ger hög, men inte absolut säkerhet. Revisionen fungerar ändå som kvalitetssäkring av informationen och skulle ur ett aktieägarperspektiv kunna rättfärdigas genom en kostnads-intäktsanalys. I en redovisning som bygger på subjektiva bedömningar finns det ändå alltid utrymme för medveten manipulering av informationen som lämnas. Det som analytikerna främst verkar uppskatta med nollavräkning är att den avslöjar att vissa projekt kan vara riskabla mer än att de analyserar effekterna av den. Nollavräkningens praktiska betydelse verkar då snarare vara som riskindikator än att den påverkar redovisningen i stort.

En fråga som uppkommer då är om nollavräkning verkligen är nödvändig för att ge en rättvisande bild och bra information? Ur ett aktieägarperspektiv kan det anses tveksamt eftersom metoden är ett steg mot mer försiktighet. Nollavräkning uppfyller bättre ett borgenärsperspektiv. I och med IASB verkar det som att trenden är på väg bort från detta mot ett ägarperspektiv i anglosaxisk anda. Det är då intressant för nollavräkningens framtid som praktisk redovisningsmetod att se den i ljuset av att den i Sverige har utvecklats genom god redovisningssed, eftersom den inte verkar användas på samma sätt inom branschen utomlands och det finns mycket empiri som visar hur den vuxit fram som just ett specifikt svenskt fenomen. Företagen anser redan att metoden som de känner den är mindre accepterad i och med övergången till IAS/IFRS, så trenden med ökat fokus på rättvisande bild verkar fortsätta. Men den ursprungliga tanken med nollavräkning beskrevs ändå av Sveriges Byggindustrier som något som används i undantagsfall för väldigt osäkra projekt. I och med att nollavräkningen ändå har stöd i IAS 11 så är det ovisst om det svenska begreppet kommer att fortleva eftersom det inom standarden finns utrymme att göra på andra sätt, något som belystes under intervjun med det norska företaget.

6 Slutsatser och avslutande kommentarer

Här dras nu slutsatser utifrån analysen och de två analyserade perspektiven kopplas samman till en helhetsbild för att besvara frågeställningen. Efter slutsatserna följer två avsnitt, det ena med självkritik av studien och det andra med förslag på framtida forskning kring detta ämne.

6.1 Slutsatser

Nollavräkning uppfyller teoretiska kriterier på alla nivåer i en deduktiv redovisningsteori med grund i IAS/IFRS. Den teoretiska grunden kan dock konstateras ligga mer i linje med ett kontinentalt borgenärsperspektiv än IASB:s utgångspunkt i och med uppfyllandet av försiktighetsprincipen och tillförlitlighet framför relevans. Metoden har stora inslag av försiktighetsprincipen, medan matchningsprincipen och realisationsprincipen inte teoretiskt kan anses vara efterlevda, trots att många av marknadsaktörerna ändå anser att matchningsprincipen uppfylls på ett praktiskt plan. Att metoden inte har samma teoretiska grund som successiv vinstavräkning, som den är en del av, kan i ett redovisningsteoretiskt sammanhang ses som ett problem.

Redovisningsteoretiskt liknar nollavräkning färdigställandemetoden i och med att relevans har fått ge vika för tillförlitlighet i rapporteringen, men den uppfyller inte liksom färdigställandemetoden matchningsprincipen. En förklaring kan vara att det finns mer inslag av relevans i nollavräkning, då rapportering av metoden i sig kan anses öka informationsvärdet i den finansiella rapporteringen, då som en riskindikator. Den faller då inom ramen för information som är relevant utan att behöva kvantifieras närmare. Samtidigt visade den empiriska undersökningen att de subjektiva kriterierna för tillämpningen av metoden gör att både jämförbarheten mellan företagen och begripligheten hos användarna är försämrade.

Ur ett aktieägarperspektiv är nollavräkning ett steg tillbaka mot försiktighet jämfört med successiv vinstavräkning utan detta inslag. Förklaringen till användandet av nollavräkning är att det inte var marknaden som efterfrågade redovisning genom successiv vinstavräkning, utan de rapporterade företagen själva. Därför blir slutsatsen i denna geografiskt begränsade studie att den vuxit fram som ett svenskt fenomen inom tillämplig standard och god redovisningssed, samtidigt som andra lösningar på samma problem med osäkerhet finns utomlands.

Metoden utmanar den allmänna trenden mot den anglosaxiska synen på redovisning där verkliga värden prioriteras i redovisningen och det fokuseras på ett aktieägarperspektiv. Eftersom nollavräkning har stöd i IAS 11 bör den ändå inte anses vara en tillbakagång mot ett kontinentalt redovisningsperspektiv, utan snarare ett sätt att använda sig av successiv vinstavräkning med inslag av rimlig försiktighet.

Nollavräkning får anses vara en praktisk redovisningsmetod i Sverige eftersom det finns kriterier för användandet och de svenska företagen använder metoden på ett liknande sätt. Att subjektiva inslag i metoden gör att företag använder den på olika sätt bör inte diskvalificera den som praktisk redovisningsmetod. En jämförelse kan göras med successiv vinstavräkning som liksom nollavräkning är en praktisk redovisningsmetod med höga inslag av subjektiva bedömningar.

Sedd i sammanhanget med successiv vinstavräkning har informationen till aktieägare förbättrats, men nollavräkningen gör det svårare för ägarna att kontrollera företagsledningen i och med de stora subjektiva inslagen. En sammanvägning av att metoden bygger på subjektiva uppskattningar, att revisionen därmed blir svår och att mycket av den till marknaden lämnade informationen

enbart granskas i efterhand skapar utrymme för opportunistiskt beteende. Den empiriska undersökningen har dock inte funnit något som antyder att detta skulle finnas till följd av nollavräkning.

Nollavräkning skulle potentiellt kunna ha praktisk betydelse men projekten som nollavräknas är en liten del av den totala omsättningen och därmed bör den praktiska betydelsen inte vara stor. Så länge analytiker faktiskt justerar för slagen i kvartalsrapporterna som de utger sig för att göra påverkar användandet av nollavräkning inte informationen företagen lämnar i det stora hela. Den empiriska undersökningen pekar på att nollavräkningens största praktiska betydelse ur ett aktieägarperspektiv är dess roll som riskindikator.

Slutligen kan konstateras att metoden nollavräkning har en teoretisk grund som bygger på försiktighet och tillförlitlighet, men att den i praktiken innebär en kompromiss mellan olika perspektiv för att åstadkomma rimlig försiktighet.

6.2 Kritik av studien

I och med att vi frågade företagen om lämpliga personer att intervjua uppstår risken att vi har fått intervjua personen som företagen vet svarar på ett visst, för dem fördelaktigt, sätt. Detta är något vi är medvetna om. Vi vet också att det finns risk att det inte är fullt möjligt att jämföra svaren från företagen eftersom personerna kanske inte har lika lång arbetserfarenhet inom detta område eller inte har exakt samma ansvarsområde. Det finns också en möjlighet att vi hade fått andra svar om vi frågat på en annan nivå på företaget, exempelvis ansvariga för varje projekt. Vid analysen av vårt andra syfte har vi valt att använda agentteorin som utgångspunkt för att utvärdera det. Vi är medvetna om att det kan finnas andra teorier för att göra detta på ett bra sätt. Dock har vår utgångspunkt varit ur ett rent aktieägarperspektiv för detta. Ett annat problem är att vi inte kunde intervjua det danska företaget och att detta innebar att inte Veidekke blev anonyma i undersökningen. Detta är som sagt något som de har godkänt men innebar även att all information inte kom med i uppsatsen. Att vi bara fick svar från ett utländskt företag kan också innebära att vår bedömning att nollavräkning är ett svenskt fenomen kan vara lite väl långtgående. Vi har dock även studerat företagens noter i årsredovisningarna och sett likheter mellan det danska och det norska företaget.

6.3 Förslag på fortsatt forskning

Eftersom vi har utgått från ett aktieägarperspektiv när vi analyserade betydelsen för användarna skulle det även vara intressant med en studie som fokuserade på borgenärsperspektivet. Det skulle också vara intressant med en undersökning för att utforska om denna metod finns i andra svenska branscher som står inför samma problem med osäkerhet och projektrapportering. Detta skulle kunna göras som en jämförande studie med byggbranschen. Slutligen skulle det även vara intressant att vidga vyerna och exempelvis titta på hur osäkerheten hanteras i byggföretag i resten av Europa. Använder de sig av möjligheten i IAS 11 att inte ta fram vinst vid stor osäkerhet, eller hur gör de annars?

Källförteckning

Litteratur

Andersen I., (1998) *Den uppenbara verkligheten - Val av samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur

Brealey R., Myers S., (2003) *Principles of corporate finance – seventh edition*, New York: McGraw-Hill/Irwin

FAR Förlag, (2006) *Revision – En praktisk beskrivning*, Stockholm: FAR Förlag AB

Godfrey J., Hodgson A., Holmes S., (2003) *Accounting Theory - fifth edition*, John Wiley & Sons

Holme I M., Solvang B K., (1997) *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Lund: Studentlitteratur

Kam V., (1990) *Accounting Theory - second edition*, John Wiley & Sons

Kinserdal A., (1995) *Affärsredovisningens logik - Ett internationellt perspektiv*, Lund: Studentlitteratur

Mathews M R., Perera M H B., (1996) *Accounting theory & development - third edition*, International Thomson Publishing company

Patel R., Davidson B., (2003) *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur

Perloff J., (2001) *Microeconomics -second edition*, Addison Wesley Longman

Ryan B., Scrapens R W., Theobald M., (2002) *Research Method & Methodology in Finance & Accounting - second edition*, London: Thomson

Schroeder R G., Clark M W., Cathey J M., (2005) *Financial Accounting Theory and Analysis - eighth edition*, John Wiley & Sons

Smith D., (2006) *Redovisningens språk*, Studentlitteratur

Sveriges Byggindustriers branschrekommendation, (2000) *Successiv vinstavräkning av entreprenaduppdrag*, Stockholm: Sveriges Byggindustrier

Thomasson J., (2004) *Extern redovisning och finansiell analys*, Malmö: Liber

Thomasson J., Arvidson P., Lindquist H., Larson O., Rohlin L., (2006) *Den nya affärsredovisningen*, Malmö: Liber

Westermarck C., (1998) *Årsredovisningslagen – Kommentarer, normgivning och övrig vägledning*, Lund: Studentlitteratur

Artiklar

FAR Info nr 14 1998, 458. Utkast till rekommendation om redovisning av entreprenaduppdrag

Holmquist B., Wennberg I., *Pågående arbeten – hur ska de redovisas*, Balans nr 1 1996

Jensen M., Meckling W., *Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership*, Journal of Financial Economics, October, 1976, V. 3, No. 4, pp. 305-360, tillgänglig på internet: <http://papers.ssrn.com/abstract=94043>

McColgan P., 2001. *Agency theory and corporate governance: a review of the literature from a UK perspective*. Draft.
tillgänglig på internet: <http://accfinweb.account.strath.ac.uk/phd/students/journal.pdf>

Internetkällor

IASB:s hemsida, www.iasb.org/NR/rdonlyres/E366C162-17E4-4FBE-80EB-7A506A615138/0/Framework.pdf

MT Højgaards hemsida, www.mthojgaard.dk

NCC hemsida, www.ncc.se

Peab hemsida, www.peab.se

Skanska hemsida, www.skanska.se, www.skanska.com

Stockholmsbörsens hemsida, <http://omxgroup.com/nordicexchange>

Veidekke hemsida, www.veidekke.no

Årsredovisningar och delårsrapporter

MT Højgaard, årsredovisning 2005 och 2006, delårsrapporter 2004-2006

NCC, årsredovisning 2005 och 2006, delårsrapporter 2004-2006

Peab, årsredovisning 2005 och 2006, delårsrapporter 2004-2006

Skanska, årsredovisning 2005 och 2006, delårsrapporter 2004-2006

Veidekke, årsredovisning 2005 och 2006, delårsrapporter 2004-2006

Intervjuer

Bo Ribers, Revisor, KPMG, 2007-02-07

Carl-Gustaf Burén, Redovisningsexpert, Svenskt Näringsliv, 2007-05-07

Claes-Magnus Åkesson, Ekonomi- och finansdirektör, JM, 2007-02-26

Fredrik Skoglund, Aktieanalytiker, Carnegie, 2007-05-02

Gunnar Bäckström, Controller, NCC, 2007-02-08 och 2007-04-23

Jakob Nilsson, Controller, Skanska, 2007-03-06

Jörgen Wiese Porssmyr, Koncerndirektör ekonomi och strategi, Veidekke, 2007-05-04

Klas Antoni, Controller, Peab, 2007-05-02

Tobias Kaj, Aktieanalytiker, Handelsbanken, 2007-05-04

Thomas Jansson, Revisor, KPMG, 2007-02-23

Lagar, förordningar och standarder

FAR:s samlingsvolym 2007 - del I: RR 2, RR 10, RR 11

FAR:s samlingsvolym 2006 - del II: SÖG 2410, RS 200

International Financial Reporting Standards (IFRSs) 2007: *Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*

Internationell redovisningsstandard i Sverige- IFRS/IAS 2006: IAS 11, IAS 18

Proposition 1995/96:10, del II

Årsredovisningslagen

Föreläsningar

Ribers, Bo, Revision - introduktion. Föreläsning 2006-08-28, kurs 3108, Handelshögskolan i Stockholm

Hellman, Niclas, Value Concepts and Historical Cost Accounting, Föreläsning 2005-08-30, kurs 3101, Handelshögskolan i Stockholm

Hellman, Niclas, Revision ur ett kapitalmarknadsperspektiv II, Föreläsning 2006-10-04, kurs 3108, Handelshögskolan i Stockholm

Bilaga 1 – Förkortningar och definitioner

EV/EBIT – *Enterprise Value/Earnings Before Interest and Taxes*.
Rörelsens värde delat på rörelseresultatet.

FAR – *Föreningen Auktoriserade Revisorer*.

Utfärdade redovisningsrekommendationer innan redovisningsrådet bildades 1989. Idag är de en förening för auktoriserade och godkända revisorer, samt andra högt kvalificerade specialister som arbetar med revision och tjänster förenliga med detta. De har som ändamål att upprätthålla sin yrkeskårs intressen inom olika professionella och etiska områden.

FASB – *Financial Accounting Standards Board*.

USA:s officiella organ för standardsättande inom redovisning.

fjärde EG-direktivet – *EG:s fjärde bolagsrättsliga direktiv*.

Detta direktiv behandlar enskilda företags redovisning. Det införlivades i Sveriges rättsordning i och med EU-medlemskapet 1995 och utgör idag underlag för bland annat delar av årsredovisningslagen. Det är även EG-kommissionen som föreslog att koncernredovisningar i alla medlemsstater ska upprättas enligt IAS/IFRS, vilket Europaparlamentet och Europarådet antog genom IAS-förordningen i juli 2002. Där bestämdes det att denna användning av IAS/IFRS ska ske senast år 2005 i alla medlemsstater.

IAS – *International Accounting Standards*.

Redovisningsstandards utgivna av IASC, som idag gradvis ersätts av IFRS.

IASB – *International Accounting Standards Board*.

IASB är ett privat organ som utvecklar internationella redovisningsstandards. De har ett fastlagt arbetssätt där vem som helst får kommentera utvecklandet av standarderna som tas fram av dess råd. De utger IFRS som gradvis ersätter föregångarna IAS.

IASC – *International Accounting Standards Committee*.

Föregångaren till IASB.

IFRS – *International Financial Reporting Standards*.

Redovisningsstandards utgivna av IASB, som idag bland andra följs av börsnoterade företag i EU:s medlemsstater.

P/e-tal – *Price/earnings*.

Aktiekurs delat med förväntad vinst per aktie.

RR – *Redovisningsrådets Rekommendationer*.

Rekommendationer avseende redovisning utgivna av redovisningsrådet mellan 1989 och 2004, som till så stor del som möjligt skulle likna motsvarande IAS/IFRS. Årsredovisningslagen uppgav vilka företag som måste följa dessa rekommendationer vid upprättandet av årsredovisningen. Idag följer i alla fall de börsnoterade företagen istället IAS/IFRS rakt av, i enlighet med det fjärde EG-direktivet. Rekommendationerna utges fortfarande av FAR i första delen av dess samlingsvolym.

RS – *Revisionsstandard i Sverige*.

Standarder som följs av auktoriserade och godkända revisorer vid granskningen av årsredovisningar. Att standarderna följs ligger till grund för att revisorn ska kunna uttala sig om

innehållet i den granskade årsredovisningen med hög, men inte absolut säkerhet. Utges av FAR i andra delen av dess samlingsvolym.

SFAS – *Statements of Financial Accounting Standards*.
Redovisningsstandarder som utges av FASB.

SÖG – *Standard för Översiktlig Granskning av finansiell delårsinformation*.
Utges av FAR i andra delen av dess samlingsvolym och finns i två versioner, SÖG 2400 om granskningen utförs av annan revisor än företagets valda och SÖG 2410 om granskningen utförs av företagets valda revisor.

ÅRL – *Årsredovisningslagen*.

Bilaga 2 – Intervjufrågor

Carl-Gustaf Burén, redovisningsexpert på Svenskt Näringsliv

1. Vad är historiken bakom byggföretagens intäkts-/projektredovisning?
2. Vad var anledningen till förändringen från färdigställandemetoden till successiv vinstavräkning?
3. Vad innebär nollavräkning? Har det alltid inneburit samma sak? Hur länge har det använts i Sverige?
4. Vilka projekt tillämpas successiv vinstavräkning/nollavräkning på?
5. Vad har Sveriges Byggindustriers branschrekommendation för värde/förhållande till de vanliga redovisningsrekommendationerna?
6. Har det funnits någon redovisningsteoretisk debatt om denna förändring, i och med att nollavräkning inte uppfyller vara sig matchningsprincipen eller realisationsprincipen?
7. Finns det en motsvarighet till nollavräkning utomlands?
8. Hur många projekt varje år nollavräknas och hur mycket av den totala omsättningen hos byggföretagen står dessa för?
9. Varför används inte bara färdigställandemetoden på projekten som nollavräknas?
10. Vilka var pådrivande i framtagningen av nollavräkning/successiv vinstavräkning? Vad var anledningen till detta?
11. Har nollavräkning upplevts som ett problem i och med att marginalerna påverkas mycket vid bytet till successiv vinstavräkning? Hur stora summor nollavräknas?
12. Tillämpas nollavräkning lika mellan företagen? Utgör de subjektiva bedömningarna ett problem?
13. Hur påverkar denna redovisning jämförbarheten mellan företagen?
14. Anser du att kvaliteten på informationen som företagen lämnar till marknaden om detta är bra/tillräcklig? Varför/varför inte?
15. Innebar övergången till IFRS någon ändring av redovisningen (rörande entreprenadprojekten och redovisningsmetoden/metoderna successiv vinstavräkning och/eller nollavräkning)?
16. Har de två skillnaderna mellan IAS 11 och RR 10 haft någon praktiskt betydelse?

De svenska byggföretagens revisorer

1. När ska successiv vinstavräkning användas av byggföretagen?
2. Hur tillämpas denna metod?
3. Vad är nollavräkning (som byggföretagen omnämner i sina årsredovisningar)?
4. Vad har metoden för grund i gällande standard?
5. Vad innebär metoden?
6. När och hur ska den tillämpas?
7. Finns det problem med subjektiva bedömningar?
8. Hur går revisionen till i byggföretagen?

De svenska byggföretagen

1. Hur länge har ni använt successiv vinstavräkning istället för färdigställandemetoden i koncernredovisningen?
2. Vilka projekt tillämpar ni successiv vinstavräkning på?
3. Är dessa fastprisuppdrag och/eller uppdrag på löpande räkning?
4. I vilka av dessa projekt är även nollavräkning tillämpligt? Hur många projekt varje år nollavräknas och hur mycket av den totala omsättningen står dessa för?
5. Hur stor påverkan har nollavräkning på marginaler (t ex rörelsemarginal)? Dvs. hur stora summor nollavräknas, och vad blir effekten när projekten övergår till successiv vinstavräkning i de finansiella rapporterna?
6. Vilken sorts information lämnar ni om detta i årsredovisningen etc.?
7. Hur tillämpas nollavräkning? Har ni kriterier för vilka projekt som ska nollavräknas och för när de ska övergå till "vanlig" successiv vinstavräkning efter nollavräkning? Schablonmässigt?
8. Har ni alltid använt er av nollavräkning på detta sätt? Om inte, varför har det ändrats och på vilket sätt?
9. Innebar övergången till IFRS någon ändring av redovisningen (rörande entreprenadprojekten och redovisningsmetoden/erna successiv vinstavräkning och/eller nollavräkning)?
10. Anser ni att kvaliteten på informationen ni lämnar till marknaden om detta är bra/tillräcklig? Varför/varför inte?
11. Tycker ni att successiv vinstavräkning med nollavräkning vid osäkerhet är en bra metod eller föredrar ni den gamla (färdigställandemetoden)? Varför?

De norska och danska byggföretagen

1. For how long have you used the percentage of completion method instead of the completed contract method in your financial statements for the group?
2. On which projects do you use the percentage of completion method?
3. Are these fixed price contracts and/or cost plus contracts?
4. What do you do when the criterias for the use of the percentage of completion method are not fulfilled? How many projects each year can you NOT use this method on?
5. Do you use the method described in IAS 11 p. 32-33 when the criterias are not fulfilled? (One example of this method is in the annual report of NCC 2004, "For projects whose revenues and costs cannot be reliably calculated when the final accounts are being prepared, so-called zero recognition is applied. In such cases, the project is reported as revenue corresponding to the worked up costs; that is, zero income is reported until such time as the actual income can be determined. As soon as this is possible, the project switches to the percentage of completion method. For all projects exceeding SEK 100 M, NCC applies zero recognition as long as the work-up rate for the project corresponds to a degree of completion of less than 50 percent.")
6. If you use this zero recognition method, do you have a rule (such as NCC) for the application of the method or is it decided from case to case when and for what time period it is applied before changing to the percentage of completion method?
7. Have you always reported the projects in this way? If not, why has it changed and in what way?
8. How many projects do you use zero recognition on, and what part of your annual turnover do they represent?
9. If you use so-called zero recognition, how big is the influence of this method on the margins when doing a profitability analysis? How large sums are accounted for by zero recognition and what is the effect on the financial reports when these projects are finally accounted for with the percentage of completion method instead?
10. What sort of information do you leave in your annual report concerning these questions?
11. Did the change to IFRS mean that you had to change your accounting for construction contracts?
12. Do you think the information that you give the market about this accounting and its implications is good/enough? Why/why not?
13. Do you think that the percentage of completion method with the possibility of the so-called zero recognition is a good method or do you prefer the old method (completed contract)? Why?

Analytikerna

1. Vad tittar ni på när ni analyserar byggföretagen? Vilka nyckeltal är viktiga? Är det något som särskiljer dem som grupp jämfört med andra företag?
2. Vilken information används i denna analys?
3. Hur ser ni på osäkerheten kring successiv vinstavräkning? Justerar ni för det?
4. Anser ni att denna redovisningsmetod ger en rättvisande bild av resultat och finansiell ställning?
5. Hur påverkar denna redovisning jämförbarheten mellan företagen?
6. Vet ni hur nollavräkning fungerar?
7. Tror ni att nollavräkning har effekt på marginaler?
8. Tar ni hänsyn i er analys till att vissa projekt nollavräknas i början? Justerar ni exempelvis för det? Försöker ni hitta mer information om det än den som anges i årsredovisningen?
9. Anser ni att det är ett större problem i kvartalsrapporter än på årsbasis?
10. Skulle det ha spelat någon roll om färdigställandemetoden använts på projekten istället för nollavräkning i kombination med successiv vinstavräkning?
11. Anser ni att risken i företaget ökar om de har fler projekt som nollavräknas? (konjunkturer, hur ser de på förändrad risk i ändrad konjunktur)
12. Är informationen som företagen lämnar om detta användbar och tillräcklig?
13. Önskar ni mer information från företagen avseende dessa projekt? Om ja, vilken sorts information?